

Nr. 54

RAPPORT

Lars Jørgen Vik
Johann Roppen

UNG PÅ SUNNMØRE. RAPPORT NR 2.

Forfattar	Lars Jørgen Vik og Johann Roppen
Utgjevar	Høgskulen i Volda
År	2014
Serie	Rapport
ISBN	978-82-7661-315-5 (digital utgåve)
ISSN	1891-5981
Sats	Forfattar
Distribusjon	http://www.hivolda.no/rapport

Ung på Sunnmøre. Rapport nr 2.

Ei undersøking om livsstil og levkår mellom ungdomsskuleelevar i Giske, Hareid, Herøy, Sande, Ulstein, Vanylven, Volda og Ørsta.

© Forfattar/Høgskulen i Volda

Føresegnene i åndsverklova gjeld for materialet i denne publikasjonen. Materialet er publisert for at du skal kunne lese det på skjermen eller framstille eksemplar til privat bruk. Utan særskild avtale med forfattar/Høgskulen i Volda er all anna eksemplarframstilling og tilgjengeleggjering berre tillate så langt det har heimel i lov eller avtale med Kopinor, interesseorgan for rettshavarar til åndsverk..

Rapport / Høgskulen i Volda og Møreforskning Volda

Vitskaplege og andre faglege arbeid på høgare nivå enn notat. Både forfattar og institusjon er fagleg ansvarlege for publikasjonen. Arbeida kan vere rapportar frå prosjekt/oppdragsverksemd eller reint teoretiske arbeid av eit visst omfang. Rapportane må vere godt gjennomarbeidde med omsyn til innhald, struktur og språk og innehalde referansar. Rapportane skal vere godkjende av anten dekan eller prosjektleiar eller annan fagperson dei har utpeika og FoU-leiar ved HVO.

INNHALD

Innhald	1
Liste over figurar	3
Liste over tabellar	6
1. BAKGRUNN FOR prosjektet	8
Del 1.	14
2. Presentasjon av materialet i grunnmodulen i Ungdata	14
2.1 Datagrunnlaget	14
Oppsummering	16
2.2 Livet på skulen	17
Oppsummering	20
2.3 Forholdet til foreldre og vener	21
Oppsummering	29
2.4 Tvilsam åtferd	30
Oppsummering	32
2.5 Fritid	33
Oppsummering	41
2.6 Nærmiljøet	43
Oppsummering	44
2.7 Røyking, snusing, rusmidlar	45
Oppsummering	50
2.8 Nære relasjonar	51
Oppsummering	52
2.9 Psykisk helse	53
Oppsummering	55
2.10 Matvanar og fysisk aktivitet	56
Oppsummering	57
2.11 Lekser og annan aktivitet	58

Oppsummering.....	59
2.12 Framtid og notid	60
Oppsummering.....	64
Del 2	65
3. Presentasjon av materialet frå «Møre og Romsdals- pakken»	65
3.1 Foreldras utdanning.....	65
Oppsummering.....	66
3.2 Trening, idrett og friluftsliv	67
Oppsummering.....	74
3.3 Skulevegen	75
Oppsummering.....	76
3.4 Tenner og tannhelse	77
Oppsummering.....	77
3.5 Kultur og kulturtilbod.....	78
Oppsummering.....	80

Liste over figurar

Figur 1 «Trivst du på skulen?» etter kommune. prosentvis andel som svara «Ja, svært godt». I stigande rekkjefølgje.....	17
Figur 2: «Trivst du på skulen?» etter klasstrinn. Prosentvis andel som svara «Ja, svært godt».	18
Figur 3 «Alt i alt, kor nøgd er du med dei karakterane du fekk?» Kommunar ordna etter prosentvis andel som svara «Særs nøgd».	18
Figur 4 «Alt i alt, kor nøgd er du med dei karakterane du fekk?» Etter klassenivå. Prosentvis andel som svara «Særs nøgd».	19
Figur 5 «Har du gjort eller opplevd noko av dette det siste året?» Ein eller fleire gonger. Etter klasstrinn. Prosentvis fordeling.....	20
Figur 6 «Har du avtalte tider du må vere heime om kvelden?» Prosentvis andel som svara «Ja eg har alltid avtaler om når eg skal kome heim.» Ordna etter kommune i stigande rekkjefølgje.	23
Figur 7 «Har du avtalte tider du må vere heime om kvelden?» Prosentvis andel som svara «Ja eg har alltid avtaler om når eg skal kome heim.» Etter klasstrinn. .	23
Figur 8 «Får du lov til å drikke alkohol av foreldra dine?» prosentvis andel som svara «nei». Etter kommune.	24
Figur 9 «Får du lov til å drikke alkohol av foreldra dine?» Prosentvis andel som svara «nei». Etter klasstrinn.	25
Figur 10 «Har familien din hatt god eller dårleg råd/økonomi dei siste to åra?» Prosentvis andel som svara «Vi har hatt god råd heile tida». Kommunar ordna i stigande rekkjefølgje.	25
Figur 11 «Har familien din hatt god eller dårleg råd/økonomi dei siste to åra?» Prosentvis andel som svara «Vi har hatt god råd heile tida». Etter klassenivå.	26
Figur 12 «Har du minst ein ven som du kan stole fullstendig på og kan tru deg til om alt?» Prosentvis andel som svara «Ja, heilt sikkert.» Kommunar ordna i stigande rekkjefølgje.	27
Figur 13 Kva som gir status. Prosentvis andel som svara «Aukar statusen mykje» + «Aukar statusen litt». Variablar sortert i synkande rekkjefølgje.....	28
Figur 14 Påverka av rus. Etter klasstrinn. Prosent.	31
Figur 15 Medlemsskap i foreining? Prosent. Kommunar ordna etter deltaking.	33

Figur 16 Deltaking på aktivitet i regi av idrettslag. Prosentvis andel som deltok 3 eller fleire gonger siste månad. Kommunar ordna etter deltaking.	34
Figur 17 Aktivitet i regi av idrettslag. Prosentvis fordeling etter klasstrinn.	34
Figur 18 Deltaking på aktivitet i regi av fritidsklubb/ungdomshus. Prosentvis andel som deltok 1 eller fleire gonger siste månad. Kommunar etter deltaking.	35
Figur 19 Deltaking på aktivitet i regi av religiøs foreining. Prosentvis andel som deltok 1 eller fleire gonger siste månad. Kommunar etter deltaking.	35
Figur 20 Deltaking i organisert musikalsk aktivitet. Prosentvis andel som deltok ein eller fleire gonger siste månad. Kommunar etter deltaking.	36
Figur 21 Deltaking på kulturskule/-musikkskuleaktivitetar. Prosentvis andel som deltok 1 eller fleire gonger siste månad. Kommunar etter deltaking.	37
Figur 22 Deltaking på arrangement i regi av andre organisasjonar, lag eller foreiningar. Prosentvis andel som deltok 1 eller fleire gonger siste månad. Kommunar etter deltaking.	37
Figur 23 Antal bøker i heimen. Prosentvis andel som hadde meir enn 100 bøker. Kommunar etter deltaking.	38
Figur 24 «Kor mange bøker har du lese siste månad?» Prosentvis fordeling som har lese minst ei bok. Kommunar i stigande rekkjefølgje.	39
Figur 25 «Kor mange bøker har du lese siste månad?» Prosentvis fordeling som har lese minst ei bok etter klasstrinn.	39
Figur 26 Fritidsaktivitetar. Gjort minst ein gong i løpet av siste veke. Prosentvis fordeling i stigande rekkjefølgje.	40
Figur 27 Kunne du tenkje deg at dine born vaks opp her? Prosentvis andel ja-svar. Kommune i stigande rekkjefølgje.	43
Figur 28 Kunne du tenkje deg at dine born vaks opp her? Prosentvis andel ja-svar. Etter klasstrinn.	44
Figur 29 Tobakksforbruk. Prosentvis etter klasstrinn.	45
Figur 30 Bruk av alkohol. Prosentvis andel som svara at dei aldri drikk alkohol. Etter kommune i stigande rekkjefølgje.	46
Figur 31 Bruk av alkohol. Prosentvis andel som svara at dei aldri drikk alkohol. Etter klasstrinn.	46
Figur 32 Berusa i løpet av det siste halvåret? Prosentvis andel som svara «ja». Etter kommune i stigande rekkjefølgje.	47

Figur 33 Prosentvis andel som har vore ruspåverka siste 6 månader. Etter klassetrinn.....	47
Figur 34 Fråhaldsprosent for mor, far og nære vener. Etter klassenivå.....	48
Figur 35 Skaffe deg cannabis i løpet av to til tre dagar? Prosentvis andel ja-svar. Kommunar i stigande rekkjefølgje.	49
Figur 36 Skaffe deg cannabis i løpet av to til tre dagar? Prosentvis andel ja-svar. Etter klassetrinn.....	49
Figur 37 Kven ville du søkje hjelp frå. Prosentvis andel som svara «Ja, sikkert». Aktuelle kontaktar i stigande rekkjefølgje.....	51
Figur 38 Psykisk helse. Prosentvis fordeling.	53
Figur 39 Psykisk helse og uhelse. Prosentvis fordeling etter klassetrinn.	54
Figur 40 Psykisk helse og uhelse. Prosentvis fordeling etter kjønn.	55
Figur 41 Kor ofte trenar du. Prosentvis fordeling. Berre elevar som trenar minst ein gong i veka.....	57
Figur 42 Tid brukt til leksearbeid. Prosentvis fordeling.	58
Figur 43 Prosentvis andel som brukte ein time eller meir til leksearbeid etter klassetrinn.....	58
Figur 44 Tidsbruk på ulike aktivitetar. Prosentvis andel som brukte ein time eller meir.....	59
Figur 45 Kor mange born får du? Etter kjønn. Prosentvise andelar.	61
Figur 46 Syn på ulike sider ved livet. Etter kjønn. Prosentvis andel.....	62
Figur 47 Syn på ulike sider av livet. Etter klassetrinn. Prosentvis fordeling.	63
Figur 48 Fars og mors utdanning. Prosentvis fordeling.	65
Figur 49 Aktiv form for trening? Prosentvis fordeling.	67
Figur 50 Prosentvis andel som angir fotball som viktigaste idrett. Kommunar i stigande rekkjefølgje.....	72
Figur 51 Bruk av tanntråd. Prosentvis andel som svara «1 gong pr. dag eller meir». Kommunar sortert etter bruk.....	77

LISTE OVER TABELLAR

Tabell 1 Innhald i tilsende datafilar.....	14
Tabell 2 Fordeling på kjønn. Prosent.	15
Tabell 3 Prosentvis fordeling på klasstrinn og kjønn.....	15
Tabell 4 «Har du gjort eller opplevd noko av dette det siste året?» Ein eller fleire gonger. Prosentvis fordeling. Kommunar ordna alfabetisk.....	19
Tabell 5 Forholdet til foreldre. Prosentvis andel som har svara «Høver særst godt» etter kommune.	21
Tabell 6 Forholdet til foreldre. Prosentvis andel som har svara «Høver særst godt» etter klassenivå. Ordna etter klassenivå.	22
Tabell 7 Kor mange gonger har du vore med på dette det siste året? Prosent.	30
Tabell 8 «Har du i løpet av dei siste 12 månadane blitt utsett for noko av det som fylgjer?» Prosentvis andel som svara «ein eller fleire gonger».	32
Tabell 9 Matvanar. Prosentvis fordeling.	56
Tabell 10 Kor ofte trenar du. Prosentvis fordeling.	56
Tabell 11 Tankar om framtida. Prosentvis fordeling.	60
Tabell 12 Mors og fares høgaste utdanning. Prosentvis fordeling. Etter kommune.	66
Tabell 13 Grunn til at du ikkje driv med aktiv trening? prosentvis fordeling for dei som svara «særst viktig».	68
Tabell 14 Grunn til at du ikkje trenar i eit idrettslag? prosentvis fordeling for dei som svara «Særst viktig» + «Litt viktig». Rangert frå høgast til lågast.....	69
Tabell 15 Deltaking i ulike idrettsaktivitetar. Prosentar.	70
Tabell 16 Kva idrett har du brukt mest tid på? Prosentvis fordeling.	71
Tabell 17 «Kva idrett har du brukt mest tid på?» Fotball- og handballkarrierer. Prosentvis andel.....	71
Tabell 18 Kvalitet på idrettslag og treningar. Prosentvis fordeling som svara «Høver svært godt» og «Høver ganske godt». Etter klasstrinn.	73
Tabell 19 Friluftsliv. Prosentvis fordeling. Etter kommune	74
Tabell 20 Skulevegen. Prosentvis andel.	75
Tabell 21 Tid brukt på skulevegen. Prosentvis fordeling.	76
Tabell 22 Bruk av kulturtilbod. Prosentvis andel som har nytta tilbodet minst ein gong. Etter kommune.	78

Tabell 23 Kulturell aktivitet siste år. Prosentvis fordeling. Etter kommune.	79
Tabell 24 Vurdering av kulturtilbod. Prosentvis andel som svara «Heilt samd».....	80

1. BAKGRUNN FOR PROSJEKTET

I denne rapporten blir det presentert data frå eit prosjekt om idrettsliv og folkehelse mellom ungdomsskuleelevar og elevar på første årstrinn på vidaregåande skule i eit utval kommunar i Møre og Romsdal. Data er henta inn gjennom ei PC-basert spørjeundersøking med deltakarar frå ungdomsskular og vidaregåande skule i følgjande kommunar på Sunnmøre (i alfabetisk rekkjefølgje):

- Giske
- Hareid
- Herøy
- Sande
- Ulstein
- Vanylven
- Volda
- Ørsta

Den første rapporten frå prosjektet vart publisert i januar 2014. Denne nye rapporten er ei utvida og lett omarbeidd utgåve av den første rapporten.

Den viktigaste skilnaden mellom dei to rapportane er at i rapport nr 2 er det teke med data også for kommunane Herøy og Ulstein. Data for Herøy kommune vart samla inn vinteren 2014 og var såleis ikkje tilgjengeleg då den første rapporten vart skriven.

Prosjektet har vorte til i samarbeid mellom Høgskulen i Volda, Møre og Romsdal fylkeskommune, Sunnmøre Fotballkrets og Kompetansesenter rus Midt-Norge (Korus).

Prosjektet er gjennomført i samarbeid med kommunane som har lagt til rette for gjennomføring av undersøkinga.

Bakgrunnen for prosjektet er at dei fire samarbeidande aktørane ut frå ulike utgangspunkt såg behovet for å få sikker informasjon om status i idrettslivet i Møre og Romsdal når det gjeld idrettslivets betydning for folkehelse, fråfall av ungdom frå idretten, idrettens betydning i høve til rus – og andre spørsmål som heng saman med dette. Samarbeidet vart formalisert gjennom ein avtale der føremålet vart formulert slik:

Prosjektet har fokus på å kartlegge lokal oppvekst, mellom anna folkehelse i ungdomsbefolkninga i Møre og Romsdal og faktorar som kan påverke denne. Vidare ønskjer ein å sjå på samanhengen mellom idrett og helse og idretten si betydning for utvikling av gode lokalsamfunn. Det blir og viktig å ha fokus på

korleis ein skal lukkast med å få til ei god oppfølging i kommunane og fylkeskommunen gjennom kommunalt plan- og utviklingsarbeid knytt til folkehelse og førebyggjande arbeid overfor ungdom. Eit mål må vere god bruk og vidare analyser av dei data som kjem fram gjennom Ungdata undersøkingane.

Starten på det heile var eit seminar om Idrett og samfunn som Sunnmøre Fotballkrets arrangerte i 2012. Der vart det blant anna vart lagt fram data frå ei ungdomsundersøking på Island som gav indikasjonar på ein sterk og positiv samanheng mellom ein proaktiv lokal idrettspolitik og ei klart positiv utvikling hos ungdom i høve til mindre bruk av rusmiddel, betre folkehelse og betre skuleprestasjonar. Dette vart dokumentert gjennom følgjeforskning i regi av det islandske forskingsinstituttet «Icelandic Centre for Social Research and Analysis» (www.rannsoknir.is). Bjørn Oskar Haukeberg og leiinga i Sunnmøre Fotballkrets har kjent til den islandske forskinga lenge og gjennom kontakt med Johann Roppen ved Høgskulen i Volda vart det etablert ein felles tanke om å prøve å få i stand lokal kunnskapsutvikling omkring dette. Men dette handlar om store og samansette spørsmål som er kostesame og komplisert å gjennomføre undersøkingar på. Spørsmålet var så om det var muleg å gjennomføre ein norsk variant av den islandske undersøkinga.

Det ville vere eit prosjekt som kravde samarbeid med fleire tunge aktørar på området, og i løpet av 2012-2013 vart det etablert ei prosjektgruppe der Møre og Romsdal fylkeskommune og Kompetansesenter rus Midt-Norge (Korus) kopla seg på prosjektet. Desse aktørane har begge ei fagleg interesse av å studere samanhengen mellom idrett og folkehelse og idrett som muleg vernefaktor for rusproblem og har ikkje minst tilgang til nettverk og ressursar som er heilt sentrale for gjennomføring av eit slikt prosjekt.

Møre og Romsdal fylkeskommune har også eit lovpålegg om å følgje med på utviklinga i folkehelsa i fylket. Fylkestinget i Møre og Romsdal ønskjer også å få gjort undersøkingar omkring samanhengen mellom rus og fråfall i vidaregåande skule.

Forskinsinstituttet NOVA (www.nova.no) har i mange år arbeidd med empiriske opplegg for ungdomsundersøkingar – også i samarbeid med det islandske miljøet til Jon Sigfusson. Særleg relevant i denne samanhengen er at NOVA er fagleg ansvarleg for undersøkinga Ungdata.

Ungdata er eit landsomfattande system for lokale ungdomsundersøkingar som blir omtala slik på egne nettsider:

Ungdata er et kvalitetssikret system for gjennomføring av lokale spørreskjemaundersøkelser blant elever på ungdomstrinnet og i videregående opplæring. Gjennom kartlegging av den lokale oppvekstsituasjonen er Ungdata godt egnet som grunnlag for kommunalt plan- og utviklingsarbeid knyttet til folkehelse og forebyggende arbeid overfor ungdom.

Meir informasjon om Ungdata kan ein finne på nettsida www.ungdata.no. Ungdataundersøkingane blir gjennomført i samareid mellom NOVA, Kommunesektorens organisasjon (KS) og dei sju regionale kompetansesentra innan rusfeltet, blant dei KoRus Midt-Noreg. Ungdata er på sentralt nivå finansiert av Helsedirektoratet, Barne-, likestillings-, og inkluderingsdepartementet og Justis- og beredskapsdepartementet. Alle kommunar i landet får tilbod om å delta i Ungdata-undersøkinga, og dermed vil alle elevar i ungdomsskulen og i vidaregåande skule kunne bli med i Ungdata-opplegget i løpet av ein 3-5 års periode – avhengig av lokal og regional gjennomføring av prosjektet.

Spørsmåla i undersøkinga: Grunnmodul og «Møre og Romsdal-pakken»

Ungdata-undersøkinga består av ein fast «grunnmodul» av spørsmål som blir stilt til alle som deltek i undersøkinga. Men utover det har Ungdata opning for lokale og regionale «modular» med spørsmål, og det var difor klart at Ungdata kunne høve godt til å skaffe data også om ungdom og idrettsliv.

Gjennom eit fagleg samarbeid i prosjektgruppa, finansiering frå Møre og Romsdal fylkeskommune og innpass i Ungdata har det vorte generert data som kan vere med på å gje svar på spørsmåla som dei samarbeidande aktørane stiller.

Prosjektgruppa utvikla eit sett av spørsmål (Møre og Romsdal pakken) som vart tilpassa Ungdata og deretter presentert som eit tilbod til aktuelle kommunar i Møre og Romsdal for gjennomføring av lokale undersøkingar.

Denne rapporten er dermed den andre rapporteringa av resultat frå spørsmåla stilt i Møre og Romsdal pakken samla inn i samband med Ungdata-undersøkinga i Møre og Romsdal i 2013.

Generelt kan det seiast at Ungdata-undersøkinga har sin styrke ved at elevar blir eksponert for spørjeundersøkinga i løpet av ein skuletime. Svarprosenten for skulane varierer frå 84 til 94 prosent. Dette er ein høg svarprosent og gjer at vi har stor tiltru til undersøkinga. Så høg svarprosent er vanskeleg å oppnå på andre måtar. Vidare vert undersøkinga gjennomført ved at elevane får stilt spørsmål og svar ved hjelp datamaskinar – noko som framstår som eit effektivt og «moderne» medium. Tidsramma for undersøkinga er ein skuletime. NOVA har også lagt inn rutinar som skal luke ut tulle svar.

Dette prosjektet gjev både meir og anna informasjon om Ungdata enn det som kommunane har fått i det som kan kallast standardrapporteringa frå undersøkinga. I standardrapporteringa får kvar kommune oppgitt resultat for eigen kommune i høve til landsgjennomsnittet. Det varierer i kva grad det er eit godt samanlikningsgrunnlag. I denne rapporten blir kommunane samanlikna med nabokommunar, noko som ofte er eit meir relevant samanlikningsgrunnlag enn landsgjennomsnittet. Vidare gjev denne rapporten resultat for spørsmåla som har vorte særleg utvikla for Møre og Romsdal.

Derimot kan ikkje undersøkinga seie så mykje om årsaker til skilnader mellom kommunane – men vi håper at dette er noko som kommunane sjølve kan arbeide vidare med. Dette vil også kunne vere tema for vidare forskning på materialet.

Det kan her peikast på at folkehelselova (§ 4-7) pålegg kommunane eit ansvar for å fremje helse og trivsel, å skaffe seg nødvendig oversyn over helsetilstanden i kommunen, å ta omsyn til dette i si planlegging og å sette i verk nødvendige tiltak for å møte folkehelseutfordringar. Vi håper at rapporten gjer det lettare for kommunane å identifisere slike utfordringar.

Dei data vi har å byggje på i denne rapporten fortel ikkje om utviklinga over tid. Dette kan vere muleg å få til seinare i nye prosjekt.

I denne undersøkinga har berre elevar frå første årstrinn i vidaregåande skule vorte tekne med. Det har skjedd etter avgjerd ved kvar einskild skule, så på dette punktet har vi ingen data. Ved revisjon av undersøkingsopplegget kan dette eventuelt vurderast særskilt.

Om denne rapporten

Forskar Lars Jørgen Vik er hovudforfattar av rapportane. Analysearbeidet med den første rapporten vart gjennomført frå november 2013 til januar 2014. I denne andre rapporten har arbeidet vorte gjort i mars-juni 2014.

Datamaterialet omfattar 270 variablar og i rapporten er det presentert data i form av figurar og tabellar. For dei fleste framstillingane er det kommunar som er samanlikna, men i nokre samanlikningar er tabellane ordna etter alder (klasseserinn), og i nokre få samanlikningar er elevane delte etter kjønn.

Fordi dei 8 kommunane har gjennomført undersøkinga på ulike tidspunkt og med delvis ulikt undersøkingsopplegg er det ikkje muleg å samanlikne alle kommunar for alle variablar. Det viktigaste er her at spørsmåla frå "Møre og Romsdal-pakken" manglar for Ulstein kommune, medan for Herøy kommune hadde somme variablar i grunnpakken vorte endra frå NOVA si side frå 2013 til 2014. Ein eller begge av desse kommunane vil difor mangle i nokre av tabellane.

Lars Jørgen Vik har laga eit metodisk refleksjonsnotat som interesserte kan få tilsendt ved førespurnad.

Vidare forskning og bruk i undervisning

Høgskule- og forskingsmiljøet ved Høgskulen i Volda og Møreforskning Volda vil i tida framover nytte materialet til eigne analysar og prosjekt. Å ha lett tilgang til forskingsdata av god kvalitet er ein viktig føresetnad for å kunne utvikle nye forskingsprosjekt som til dømes doktorgradsprosjekt, og naturlegvis for å kunne drive forskingsbasert undervisning, særleg på mastergradsnivå. Aktuelle tema for framtidige prosjekt kan vere samanhangen mellom idrett, fysisk aktivitet og folkehelse, årsaker til minkande deltaking i organisert idrett gjennom ungdomsåra og aukande deltaking i treningsstudio.

Når data i tillegg er henta frå vår eigen region opnar det for nye samarbeidsformer mellom høgskule og region om kunnskapsutvikling på området sosialt arbeid, idrettsarbeid og friviljug organisering. På lang sikt opnar Ungdata-undersøkinga også for å gjere samanlikningar over tid. Etter planen skal undersøkinga gjennomførast på nytt 3-6 år etter første runde med datainnsamling, noko som kan seie korleis utviklinga går i eigen kommune – og nabokommunar. Det kan også vere muleg å kople data frå

dette prosjektet med tidlegare undersøkingar av ungdom i regionen, men om det er muleg å få til eit prosjekt på dette området er uklart i dag.

Sentrale personar i prosjektet:

Lars Jørgen Vik, tidlegare forskar ved Høgskulen i Volda har analysert data frå undersøkinga på oppdrag frå Høgskulen i Volda og er hovudforfattar av denne rapporten. Desse personane har utgjort styringsgruppa for prosjektet:

- Sigrì Spjelkavik, rådgivar folkehelse, Møre og Romsdal fylkeskommune
- Bjørn Oskar Haukeberg, dagleg leiar, Sunnmøre Fotballkrets
- Erlend Thorup, rådgjevar, KORUS Midt Norge
- Johann Roppen, FoU-rådgjevar, Høgskulen i Volda
- Lars Jørgen Vik, forskar, Høgskulen i Volda

Anne-Merete Halpern og Svein Nørland (Møre og Romsdal fylkeskommune), Rita Valkve og Paul Gabor (KoRus Midt Norge) har også delteke i delar av arbeidet med planlegging av prosjektet. NOVA har vore ein velviljug samarbeidspartnar både i utforming av spørjeskjemaet og når det gjeld tilgang til data frå prosjektet.

Kontaktpersonar i NOVA har vore Lars Roar Frøyland og Mira Aaboen Sletten.

Kontaktperson for generelle spørsmål ved rapporten er Johann Roppen ved Høgskulen i Volda: FoU@hivolda.no

Volda, 25. august 2014

DEL 1.

2. PRESENTASJON AV MATERIALET I GRUNNMODULEN I UNGDATA

2.1 Datagrunnlaget

I løpet av hausten 2013 fekk Høgskulen i Volda tilsendt 7 av dei 8 datafilane som utgjør datagrunnlaget for denne rapporten. Vi fekk datafilen for den siste av kommunane som denne rapporten omfattar våren 2014. Som det er gjort greie for i innleiinga, vart det elektroniske spørjeskjemaet endra ein del ved årsskiftet. Dette har ein viss konsekvens for framstillinga, men det vert det gjort greie for etter kvart.

Tabellen nedanfor viser kor mange respondentar det var i kvar av kommunane, fordelt på skulenivå.

Tabell 1 Innhald i tilsende datafilar.¹Kommunar og skuleslag. Respondentar. Svarprosent.

	Ungdomsskule		Vidaregåande skule		Totalt
	Antal	Svar %	Antal	Svar %	
Giske	290	87			290
Hareid	175	94			175
Herøy	322	85	97	85	419
Sande	95	86			95
Ulstein	302	84	161	84	463
Vanylven	140	92	41	82	181
Volda	318	93	158	85	476
Ørsta	328	89	134	85	462
Total	1.970		591		2.561

¹ Svarprosenten er oppgitt av KORUS/NOVA i powerpoint-presentasjonar til kvar einskild kommune.

Som vi ser av tabellen er elevar frå vidaregåande skule inkluderte i materialet for fem av kommunane, nemleg Vanylven, Ørsta, Volda, Herøy og Ulstein. For at vi skal kunne gjennomføre meningsfylte samanliknande analysar mellom kommunane, må vi gjere kommunane samanliknbare med omsyn til elevsamansetjinga. Derfor er det berre ungdomsskuleelevane, 1.970 elevar, vi inkluderer i grunnlagsmaterialet i dei tilfella vi gjer samanlikningar mellom kommunane. I denne samanhengen vil vi også minne om at elevane på dei vidaregåande skulane ikkje berre har bustad i vertskommunen til skulen, men også i andre kommunar. Når det gjeld tabellar og grafiske framstillingar som ikkje inneheld samanlikning mellom kommunane, utgjer totalmaterialet i tabellen ovanfor, 2.561 elevar, grunnlaget for oppsettet.

Kjønnsfordelinga mellom elevane på dei åtte skulane framgår av tabellen nedanfor.

Tabell 2 Fordeling på kjønn. Prosent.

Kommune	Gutar	Jenter
Giske	57	43
Hareid	49	51
Herøy	46	54
Sande	60	40
Ulstein	52	48
Vanylven	60	40
Volda	54	47
Ørsta	47	53

Vi ser av tabellen at kjønnsfordelinga er nokså ulik i dei 6 kommunane. I Vanylven og Sande er prosentandelen gutar på 60, medan det tilsvarande talet for Herøy er nede i 46. Vi har korkje hypotesar eller forklaringar på kva som er årsakene til desse skilnadene.

Tabell 3 Prosentvis fordeling på klasstrinn og kjønn.

Klasse	Gutar	Jenter
8. klasse	51	49
9. klasse	50	50
10. klasse	55	45
Vg. skule	56	44

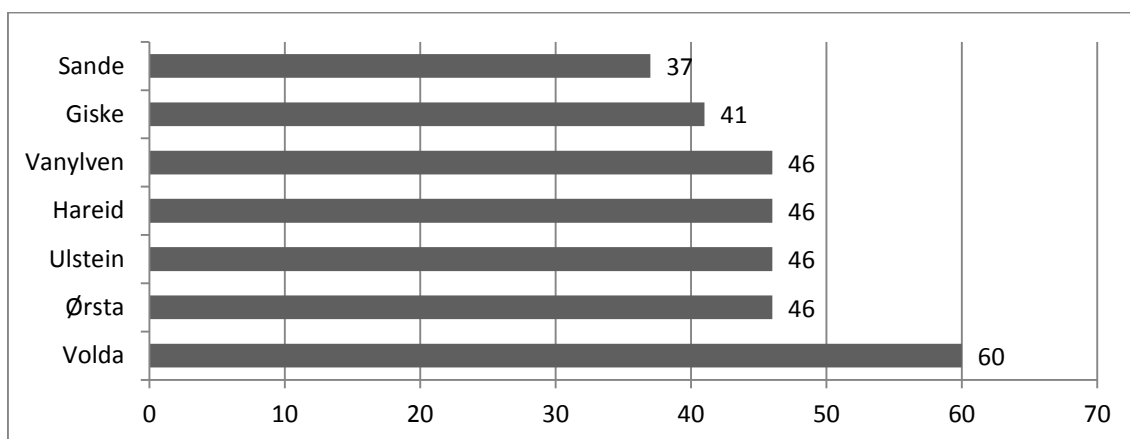
Vi ser at det er ein litt høgare andel gutar enn jenter på alle klassetrinna. Skilnaden er størst i 1. klasse vidaregåande.

Oppsummering

- Datagrunnlaget for denne rapporten er svar på elektroniske spørjeskjema som er utfylte av 2.561 elevar frå og med 8. klasse til og med 1. klasse på vidaregåande skule. Desse kommunane var med i undersøkinga: Vanylven, Sande, Volda, Ørsta, Giske, Hareid, Herøy og Ulstein.
- Der det er gjort samanlikningar mellom kommunane er ikkje elevane frå vidaregåande skule inkludert.

2.2 Livet på skulen

Elevane fekk spørsmål om dei trivst på skulen. Dette spørsmålet hadde fire svaralternativ: «Ja, særst godt», «Ja, nokså godt», «Nei, nokså dårleg» og «Nei, særst dårleg». For å gjere tydeleg korleis svara på dette spørsmålet fordelte seg, sette vi opp den grafiske framstillinga nedanfor. Figuren framstiller kor stor prosentvis andel som svara «Ja, særst godt».²

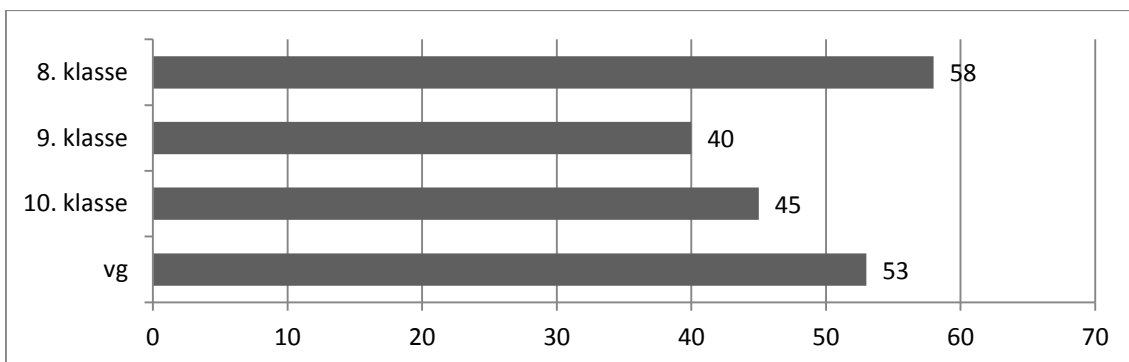

Figur 1 «Trivst du på skulen?» etter kommune. prosentvis andel som svara «Ja, svært godt». I stigande rekkjefølgje.

Figuren viser at trivselen, slik den kjem til uttrykk gjennom svaret på spørsmålet ovanfor, er klart betre på voldaskulane enn i dei andre kommunane. Skilnaden mellom høgast og lågast rangert kommune (Volda og Sande) er forholdsvis stor, på heile 23 prosentpoeng.

Vi analyserte det same spørsmålet etter klassenivå, og på det grunnlaget sette vi opp figuren nedanfor.

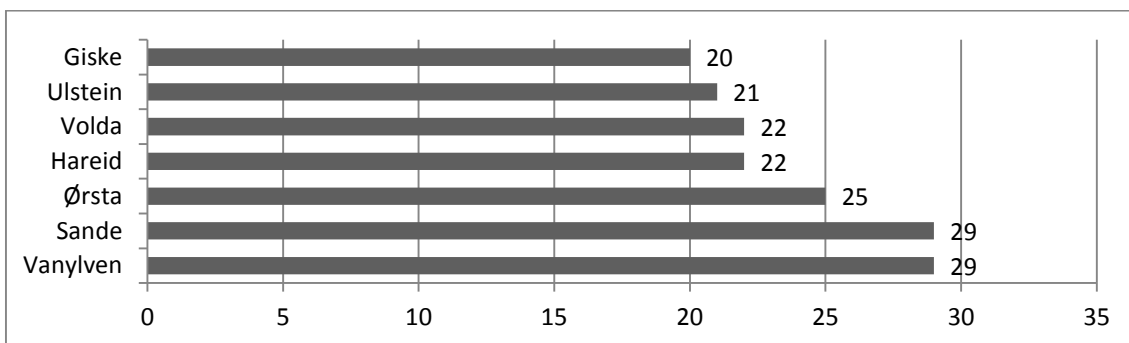
² I dette delkapittelet er ikkje Herøy inkludert i materialet fordi dette spørsmålet vart sterkt endra frå 2013-til 2014-versjonen av det elektroniske spørjeskjemaet.

Figur 2: «Trivst du på skulen?» etter klassetrinn. Prosentvis andel som svara «Ja, svært godt».

Den grafiske framstillinga viser tydeleg at trivselen er klart best mellom elevane i 8. og i 1. klasse vidaregåande. Skilnaden ned til trivselsnivået i 9. klasse er forholdsvis stor.

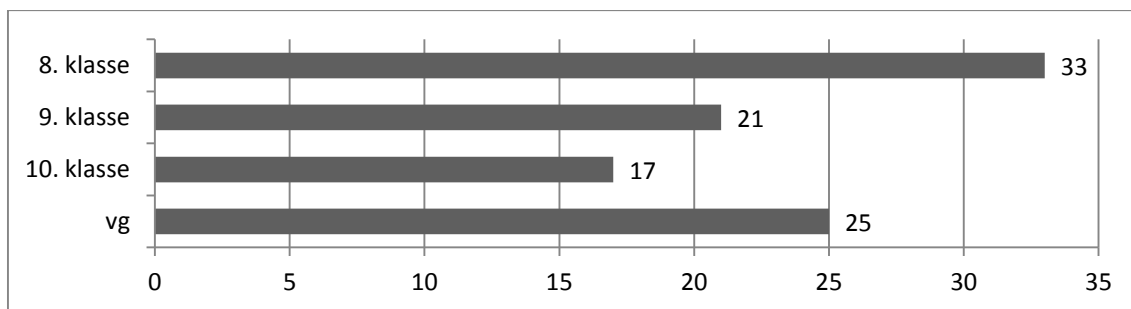
Elevane fekk også dette spørsmålet: «Alt i alt, kor nøgd er du med dei karakterane du fekk?» Det var tre svaralternativ, desse: «Særs nøgd», «Passe nøgd» og «Ikke nøgd». Figuren nedanfor framstiller i prosent kor stor andel som svara «Særs nøgd».

Figur 3 «Alt i alt, kor nøgd er du med dei karakterane du fekk?» Kommunar ordna etter prosentvis andel som svara «Særs nøgd».

Vi ser av figuren at kommunane fell i to hovudgrupper når det gjeld svara på dette spørsmålet. Vanylven- og Sandeelevane er klart betre nøgde med karakterane sine enn elevane i dei andre kommunane. Giske-elevane er minst nøgde.

Den same variabelen som i figuren ovanfor analyserte vi også i høve til klassenivå, og søylediagrammet nedanfor viser resultatet.

Figur 4 «Alt i alt, kor nøgd er du med dei karakterane du fekk?» Etter klassenivå. Prosentvis andel som svara «Særs nøgd».

Diagrammet viser stor skilnad mellom elevar på dei ulike klassetrinna med omsyn til kor nøgde dei er med karakterane sine. Det er ein nesten dobbel så stor andel av elevane i 8. klasse som har kryssa av for «Særs nøgd» som i 10. klasse.

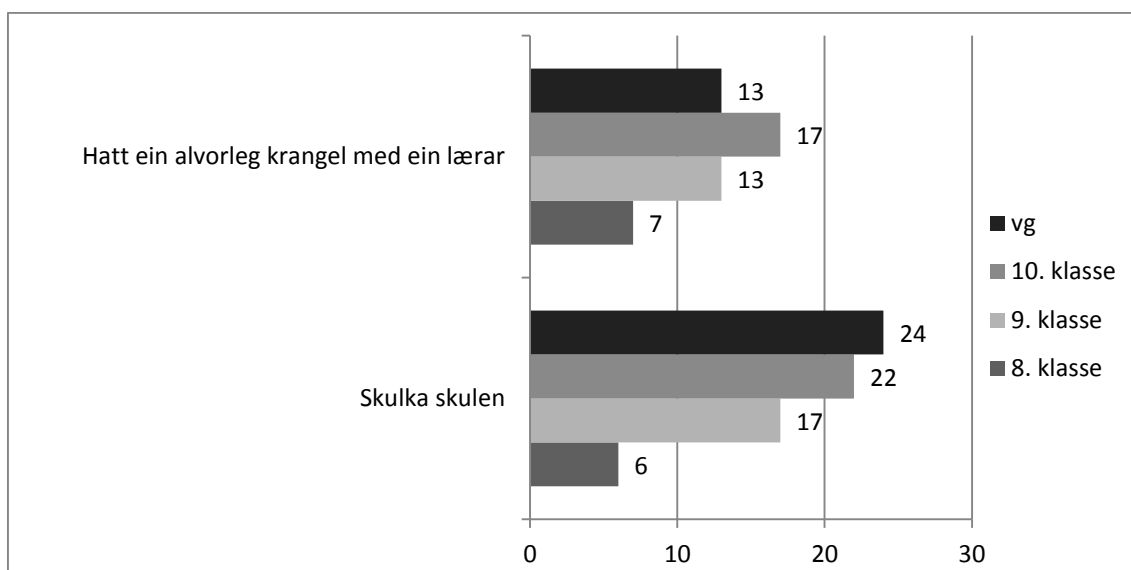
Ved hjelp av spørjeskjemaet vart også visse aspekt av elevane sitt åtferdsmønster kartlagt. Dette spørsmålet vart stilt: «Har du gjort eller opplevd noko av dette det siste året - dei siste 12 månadane?» Figuren nedanfor gjengir kor mange prosent som hadde gjort noko/vore skuldige i det som er nemnt i tabellen i venstre kolonne i figuren minst ein gong.

Tabell 4 «Har du gjort eller opplevd noko av dette det siste året?» Ein eller fleire gonger. Prosentvis fordeling. Kommunar ordna alfabetisk.

Kommune	Hatt ein alvorleg krangel med ein lærar	Skulka skulen
Giske	12	20
Hareid	14	26
Herøy	13	15
Sande	9	3
Ulstein	19	15
Vanylven	10	10
Volda	7	12
Ørsta	12	12

Av tabellen kan vi lese mellom anna dette: Ein større andel av ulsteinelevane har vore i krangel med ein lærar enn elevane i dei andre kommunane. Ungdomsskuleelevane i Hareid har rekord når det gjeld skulking. Fjerdedelen av dei har skulka minst ein gong i løpet av det siste året. Berre 3 prosent av sandeelevane har skulka i løpet av det siste året.

Vi undersøkte også dette spørsmålet mot klassetrinn, og på det grunnlaget sette vi opp søylediagrammet nedanfor. Tala ved søylene i diagrammet er eit uttrykk for den prosentvise andelen som hadde opplevd noko av dette det siste året.

Figur 5 «Har du gjort eller opplevd noko av dette det siste året?» Ein eller fleire gonger. Etter klassetrinn. Prosentvis fordeling.

Når det gjeld «krangel med ein lærar», ser vi at det først og fremst er 10.-klassingane som har vore involverte i det. Vi ser også at det er elevane i 1. klasse vidaregåande som skulkar mest. Kvar fjerde vidaregåande-elev har skulka i løpet av det siste året.

Oppsummering

- Trivselen mellom ungdomsskuleelevane i Volda er klart betre enn i dei andre kommunane i undersøkinga.
- Trivselen er best mellom elevane i 8. klasse og i 1. klasse vidaregåande. Det er stor differanse ned til trivselsnivået i 9. klasse.
- Elevane i 8. klasse er mest nøgd med karakterane sine.
- Ein større del av elevane frå Ulstein har vore i krangel med ein lærar enn i dei andre kommunane. Vanylven har den største andelen skuleskulkarar.

2.3 Forholdet til foreldre og venter

For å klarlegge kva forhold elevane hadde til foreldra sine, vart dei bedne om å ta standpunkt til nokre påstandar, dei påstandane som er lista opp i tabellen nedanfor. For kvar påstand var det fire avkryssingsalternativ. Desse var: «Høver særst godt», «Høver ganske godt», «Høver ganske dårleg» og «Høver særst dårleg». I tabellen nedanfor er den prosentvise andelen som svara «Høver særst godt» ført opp for dei tre første påstandane. For den siste påstandens vedkomande er prosenten som svara «Høver særst dårleg» ført opp.

Tabell 5 Forholdet til foreldre. Prosentvis andel som har svara «Høver særst godt» etter kommune.³ Kommunar ordna alfabetisk.

	Giske	Hareid	Herøy	Sande	Ulstein	Vanylven	Volda	Ørsta
Foreldra mine bruker å vite kvar eg er, og kven eg er saman med på fritida	43	54	65	47	57	47	55	53
Foreldra mine kjenner dei fleste av dei venene eg er saman med på fritida	52	54	70	68	56	67	61	63
Foreldra mine kjenner foreldra til venene mine	28	29	38	49	28	48	33	32
Eg forsøker å halde mesteparten av fritida mi skjult for foreldra mine [NB! Andel som svarar «særst dårleg»]	52	56	60	49	51	47	51	59

På tre av dei fire variablane i tabellen kjem giskeelevane ut på den enden av variablane som antydar eit mindre godt forhold til foreldra. Sagt på ein annan måte: Det

³ I den siste uttalelsen er det oppgitt prosent for dei som svarar "Høver særst dårleg", altså motsett av dei andre uttalelsane.

ser ut som om at elevane i Giske har eit mindre tillitsfullt forhold til foreldra sine enn i dei andre kommunane.

Vi var også interesserte i å sjå på korleis svara på dei spørsmåla som er sette opp i tabellen ovanfor fordelte seg på klassenivå, og vi sette derfor opp tabellen nedanfor. I tabellen er den prosentvise andelen som svara «Høver særst godt» ført opp for dei fem første påstandane. For den siste påstandens vedkomande er prosenten som svara «Høver særst dårleg» ført opp.

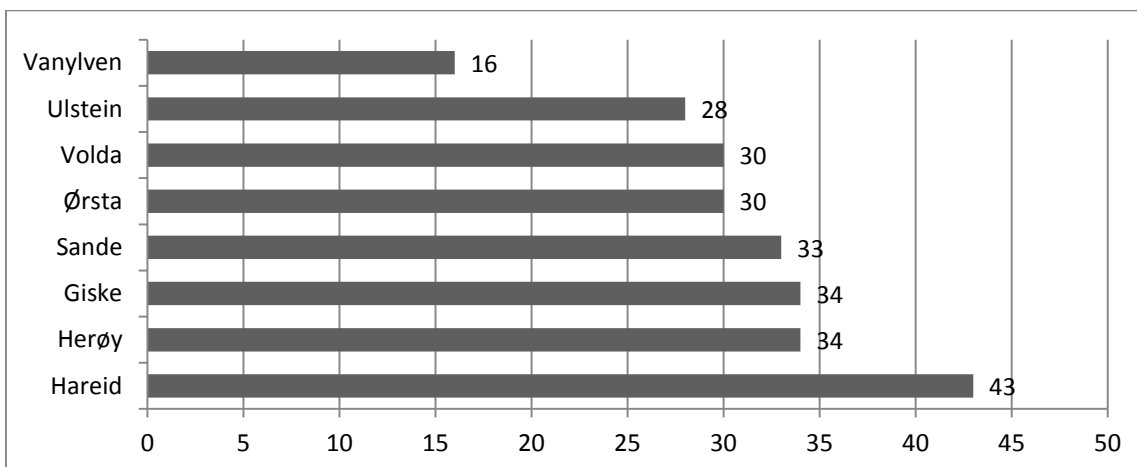
Tabell 6 Forholdet til foreldre. Prosentvis andel som har svara «Høver særst godt» etter klassenivå. Ordna etter klassenivå.⁴

	8. klasse	9. klasse	10. klasse	vg
Foreldra mine bruker å vite kor eg er, og kven eg er saman med på fritida	46	40	45	36
Foreldra mine kjenner dei fleste av dei venene eg er saman med på fritida	52	48	48	37
Foreldra mine kjenner foreldra til venene mine	33	25	26	16
Eg forsøker å halde mesteparten av fritida mi skjult for foreldra mine. [NB! Andel som svarar «særst dårleg»]	50	47	38	37

Variablane i tabellen ovanfor måler noko ulike aspekt ved «nærleiken» mellom foreldre og born. På alle variablane er det fallande verdiar oppetter i klassetrinna, noko som må forståast i retning av at avstanden mellom foreldra og borna aukar. Sagt på ein annan måte: Innhaldet i denne tabellen viser korleis elevane oppover i klassetrinna gradvis stiller seg fritt i høve til livsverda til sine foreldre.

Svar på spørsmålet «Har du avtalte tider du må vere heime om kvelden?» kan også kaste lys over kva slags forhold elevane har til foreldra sine. Svara på dette spørsmålet er gjengitt i figuren nedanfor.

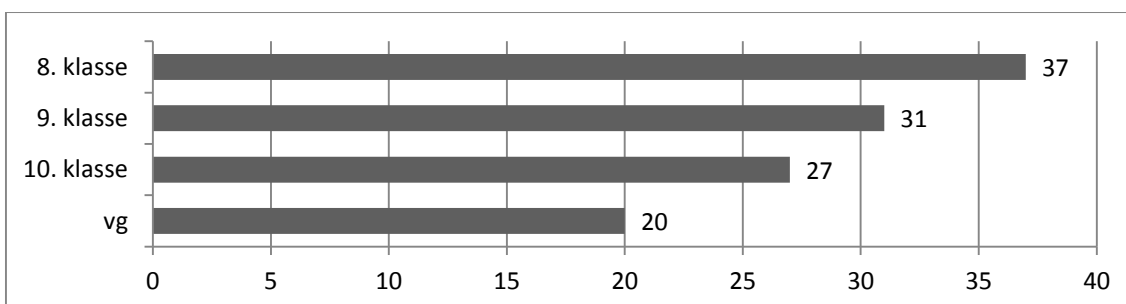
⁴ I den siste uttalelsen er det oppgitt prosent for dei som svarar "Høver særst dårleg", altså motsett av dei andre uttalelsane.

Figur 6 «Har du avtalte tider du må vere heime om kvelden?» Prosentvis andel som svara «Ja eg har alltid avtaler om når eg skal kome heim.» Ordna etter kommune i stigande rekkjefølgje.

Figuren viser at elevane i Vanylven skil nokså sterkt frå elevane i dei andre kommunane på dette spørsmålet. Der er det 16 prosent som har slik avtale med foreldra sine. Hareid skil seg ut den andre vegen. Der er det heile 43 prosent som har avtale med foreldra sine om når dei skal vere heime om kvelden.

Vi har også analysert svara på dette spørsmålet i høve til klassenivå, og resultatet er framstilt i figuren nedanfor.

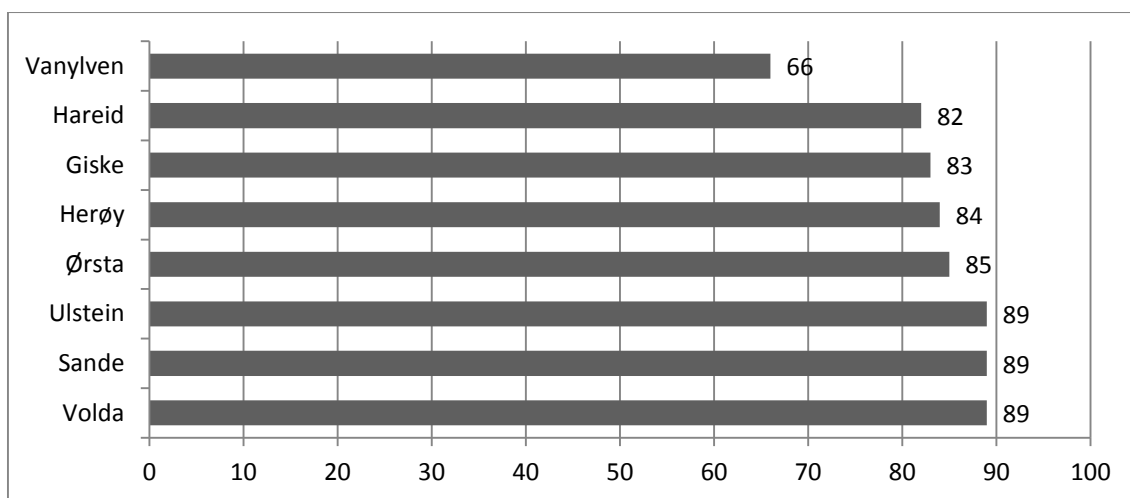

Figur 7 «Har du avtalte tider du må vere heime om kvelden?» Prosentvis andel som svara «Ja eg har alltid avtaler om når eg skal kome heim.» Etter klassesetrinn.

Som kommentar til tabell 6 skreiv vi: «Samanfattande kan det seiast at innhaldet i denne tabellen viser korleis elevane oppover i klassesetrinna stiller seg fritt i høve til

livsverda til sine foreldre.» Innhaldet i figuren ovanfor understrekar på ein endå meir tydeleg måte dette poenget. Det er dobbelt så høg andel av elevane i 8. klasse som svarer «Ja eg har alltid avtaler om når eg skal kome heim» som av elevane i 1. klasse vidaregåande.

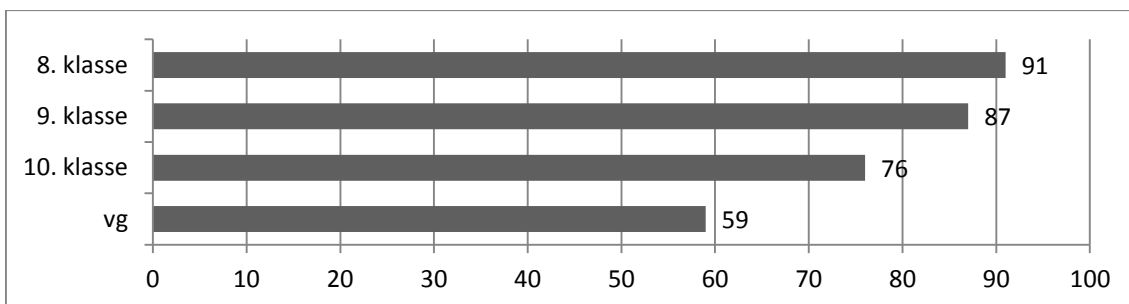
Kor restriktive foreldra er med omsyn til deira borns alkoholbruk, kan også, iallfall til ein viss grad, seie noko om korleis forholdet er mellom foreldre og born. Figuren nedanfor seier litt om dette. Den framstiller kor stor prosentvis andel av elevane som svarer «nei» på dette spørsmålet: «Får du lov til å drikke alkohol av foreldra dine?»

Figur 8 «Får du lov til å drikke alkohol av foreldra dine?» prosentvis andel som svarte «nei». Etter kommune.

Denne figuren kan gi grunnlag for å meine at foreldra i Vanylven er mindre restriktive enn foreldra i dei andre kommunane når det gjeld bruk av alkohol. Men det er ei noko forhasta slutning, for svaralternativet «veit ikkje» er veldig varierende mellom kommunane. Derfor bør ein ikkje legge for stor vekt på den informasjonen som ligg i denne figuren.

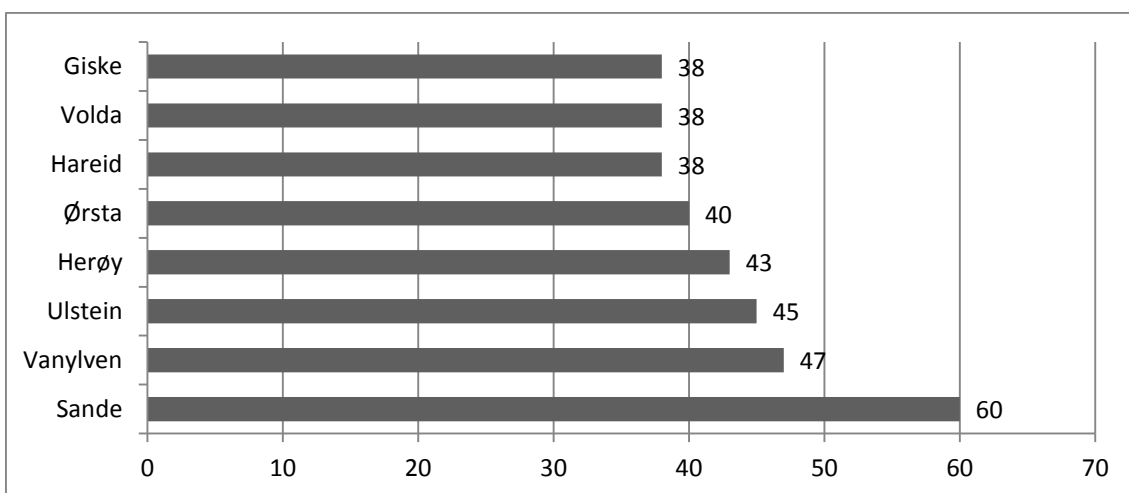
Figuren nedanfor omhandlar det same spørsmålet som ovanfor, om respondentane får lov til å drikke alkohol. Medan figuren ovanfor ser dette i høve til kommune, framstiller figuren nedanfor svara på det same spørsmålet fordelt på klassetrinn.

Figur 9 «Får du lov til å drikke alkohol av foreldra dine?» Prosentvis andel som svarte «nei». Etter klassetrinn.

Vi ser av figuren at foreldre-nei til alkohol vert gradvis mindre hyppig oppover i klassetrinna. Vi ser også at det er eit markert sprang frå 10. klasse til klasse 1. vidaregåande.

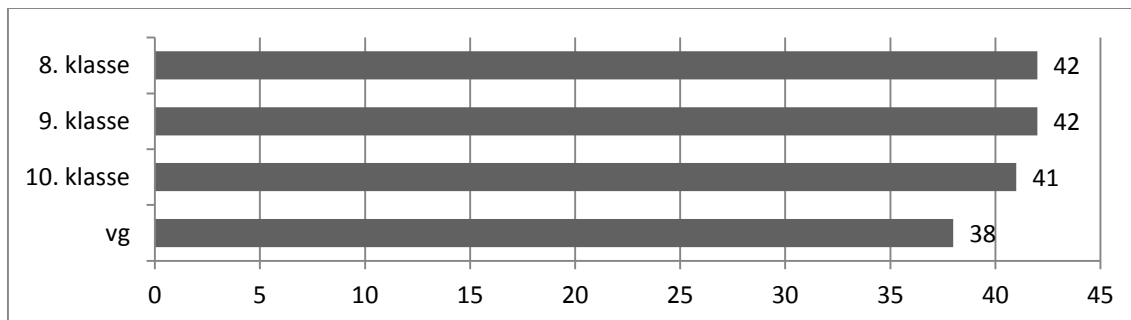
Ein sentral variabel for å få innsikt i livssituasjonen til elevane er sjølvstilt familiens økonomi. Undersøkinga spurte ikkje direkte om dette, men spurte kva elevane trudde om dette, ved hjelp av dette spørsmålet: «Har familien din hatt god eller dårleg råd/økonomi dei siste to åra?» Elevane kunne velgje mellom desse svaralternativa: «Vi har hatt god råd heile tida», «Vi har stort sett hatt god råd», «Vi har korkje hatt god råd eller dårleg råd», «Vi har stort sett hatt dårleg råd» og «Vi har hatt dårleg råd heile tida». Figuren nedanfor framstiller den prosentvise andelen av dei som svarte «Vi har hatt god råd heile tida.»

Figur 10 «Har familien din hatt god eller dårleg råd/økonomi dei siste to åra?». Prosentvis andel som svarte «Vi har hatt god råd heile tida». Kommunar ordna i stigande rekkjefølgje.

Vi ser av figuren at det er sandeelevane som har mest optimistisk vurdering av sin families økonomi. Deretter kjem vanylvenelevane.

Vi analyserte også svara på spørsmålet ovanfor i høve til klassenivå, om familien hadde hatt god eller dårleg økonomi dei siste to åra, og sette dette opp i figuren nedanfor.

Figur 11 «Har familien din hatt god eller dårleg råd/økonomi dei siste to åra?» Prosentvis andel som svara «Vi har hatt god råd heile tida». Etter klassenivå.

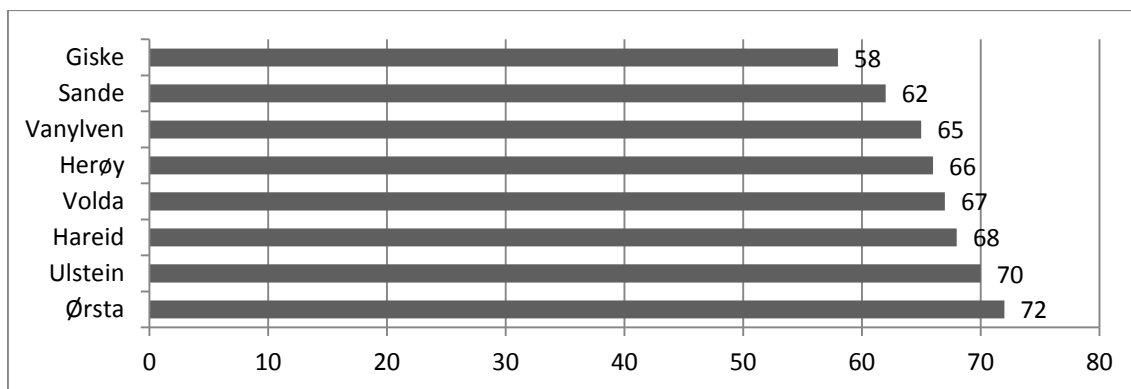
Figuren viser at dei yngste elevane har ei litt meir optimistisk forståing av familiens økonomi enn dei eldre.

Skjemaet hadde også med ein del spørsmål som omhandla temaet vener og venskap. Elevane fekk mellom anna spørsmål om kven og kor mange dei var saman med.

Svaralternativa var: «Ein eller to faste», «Ein eller to faste som ofte er med i ei gruppe med andre ungdommar», «Ein venegjeng som held saman», «Nokså tilfeldig kven eg er saman med», «Er ikkje så ofte saman med jamaldringar».

Det var svært liten skilnad mellom elevane i dei åtte kommunane. Vi undersøkte også korleis svarfordelinga på dette spørsmålet var når vi klassifiserte etter klassetrinn. Vi fann at det var liten skilnad også her.

Vi stilte eit spørsmål til om dette temaet, med denne ordlyden: «Har du minst ein ven som du kan stole fullstendig på og kan tru deg til om alt?», med desse svaralternativa: «Ja, heilt sikkert», «Ja, det trur eg», «Det trur eg ikkje» og «Har ingen eg ville kalle vener no for tida. Den grafiske framstillinga nedanfor gjengir dei prosentvise andelane for svaralternativet «Ja, heilt sikkert».

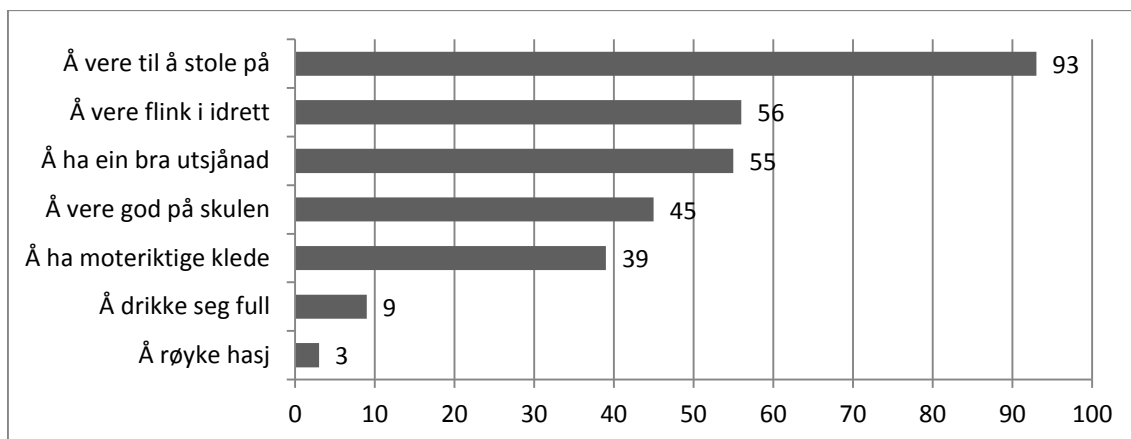

Figur 12 «Har du minst ein ven som du kan stole fullstendig på og kan tru deg til om alt?» Prosentvis andel som svara «Ja, heilt sikkert.» Kommunar ordna i stigande rekkjefølgje.

Vi ser at det er ein forholdsvis stor skilnad mellom ørstaelevane sin svarprosent (høgast) og den tilsvarande for giskeelevane (lågast), og at elevane i dei seks andre kommunane plasserer seg mellom desse ytterpunkta.

Vi analyserte det spørsmålet som er nemnt ovanfor også sortert etter klassetrinn. Det viste seg at det var liten skilnad mellom dei ulike klassetrinna. Men det var stor skilnad på gutar og jenter. 71 prosent av jentene svara «Ja, heilt sikkert» på spørsmålet «Har du minst ein ven som du kan stole fullstendig på og kan tru deg til om alt?» Den tilsvarande andelen for gutane var 61.

Kva er det som gir status i venneflokket? Det vart stilt eit spørsmålsbatteri for å kartlegge dette, som besto av desse variablane: «Å vere god på skulen», «Å drikke seg full», «Å røyke hasj», «Å vere flink i idrett», «Å ha ein bra utsjånad», «Å vere til å stole på», «Å ha moteriktige klede». Dei fem verdiane på desse variablane hadde desse ordlydane: «Aukar statusen mykje», «Aukar statusen litt», «Har inga betydning», «Minkar statusen litt», «Minkar statusen mykje». Det var liten skilnad mellom kommunane på desse variablane, så derfor gjengir vi berre samanlagt-tala i figuren nedanfor, og vi slår saman verdiane dei to høgaste verdiane «Aukar statusen mykje» og «Aukar statusen litt».

Figur 13 Kva som gir status. Prosentvis andel som svara «Aukar statusen mykje» + «Aukar statusen litt». Variablar sortert i synkende rekkjefølgje.

Tabellen viser på ein overtydande måte at den faktoren som i sterkast grad kan gi høg status mellom respondentane våre er at ein er til å stole på. Vi ser også at det å vere god i idrett og ha god utsjånad også kan bety ein del i denne samanhengen. Bruk av rusmidlar er på ingen måte til hjelp for dei som vil betre sin sosiale status, slik elevane i våre åtte kommunar ser det.

Vi undersøkte om det var skilnader mellom dei ulike klassetrinna når det gjeld dei variablane som inngår i figuren ovanfor. Vi samanfattar nokre hovudpunkt nedanfor. Tala representerer dei som svara «Aukar statusen mykje» + «Aukar statusen litt».

Gir det status å -

- - **vere god på skulen?** 57 prosent av 8.-klassingane meinte det, men berre 38 prosent av elevane i vidaregåande skule.
- - **drikke seg full?** 79 prosent av 8.-klassingane meinte at «det minkar statusen mykje». Den tilsvarande andelen av elevane på vidaregåande skule som meinte det var 22 prosent.
- - **røyke hasj?** 84 prosent av 8.-klassingane kryssa av for alternativet «minkar statusen mykje». 60 prosent av elevane på vidaregåande skule kryssa av for dette alternativet.
- - **vere flink i idrett?** 60 prosent av 8.-klassingane kryssa av for alternativa «aukar statusen mykje» og «aukar statusen litt». Det tilsvarande talet for elevar i vidaregåande skule var 48.

- - **ha ein bra utsjånad?** 50 prosent av 8.-klassingane kryssa av for «aukar statusen mykje» og «aukar statusen litt», 9.-klassingane 55 prosent, 10.-klassingane 62 prosent og vg-elevane 52 prosent.
- - **vere til å stole på?** Dette er ein eigenskap som elevane verdset svært høgt. 76 prosent av 8.-klassingane kryssa av for «Aukar statusen mykje». Andelen som kryssa av for dette alternativet fall noko oppover i klassetrinna. 58 prosent av vg-elevane valde dette svaralternativet.
- - **ha moteriktige klede?** 36 prosent av 8.-klassingane kryssa av for «aukar statusen mykje» og «aukar statusen litt». Dei tilsvarande prosentane for dei andre klassane: 9.-klasse 44 prosent, 10.-klasse 43 prosent og 1.-klasse vidaregåande 35 prosent.

Oppsummering

- Det ser ut som om elevane i Giske har eit mindre tillitsfullt forhold til foreldra sine enn i dei andre kommunane.
- 16 prosent av elevane i Vanylven seier at dei har avtale med foreldra sine om når dei skal vere heime om kveldane. I Hareid har 43 prosent av elevane slik avtale.
- Foreldra i Vanylven er mindre restriktive enn foreldra i dei andre kommunane når det gjeld alkoholbruken til borna deira.
- Foreldras aksept for barnas bruk av alkohol aukar gradvis opp gjennom klassetrinna. 9 prosent av 8.-klassingane svarer at dei har lov til å drikke alkohol. Den tilsvarande prosenten for elevar i 1. klasse vidaregåande er 41.
- Det er eit markert sprang frå 10. klasse til 1. klasse vidaregåande når det gjeld aksept frå foreldra til å drikke alkohol. 76 prosent av 8.-klassingane svara «nei» på spørsmålet om dei fekk lov til å drikke alkohol, mot 59 for elevane på vidaregåande.
- Elevane i Sande har ei meir optimistisk forståing av familiens økonomi enn i dei andre kommunane.
- Ørsta- og ulsteinelevane kjem best ut på spørsmålet om dei har ein ven dei kan stole på. Men skilnaden mellom kommunane er liten.
- Ein langt høgare andel av jentene seier at dei har ein ven dei kan stole på enn gutane.

2.4 Tvilsam åtfærd

Ei rekkje spørsmål i skjemaet var sette opp for å undersøke i kor stor grad elevane hadde vore involvert i kriminell åtfærd, eller i åtfærd som nesten er kriminell, eller som iallfall ikkje sømer seg. Etter som det var liten skilnad mellom kommunane på desse variablane har vi ikkje splitta framstillinga på kommune, men gjengir resultata i tabellarisk form. Tala gjengir den prosentvise andelen som har vore med på/gjort det som er nemnt i tabellen.

Introduksjonen til dei elementa som er nemnde i tabellen var slik: «Kor mange gonger har du vore med på, eller gjort noko av dette siste året – dei siste 12 månadene?»

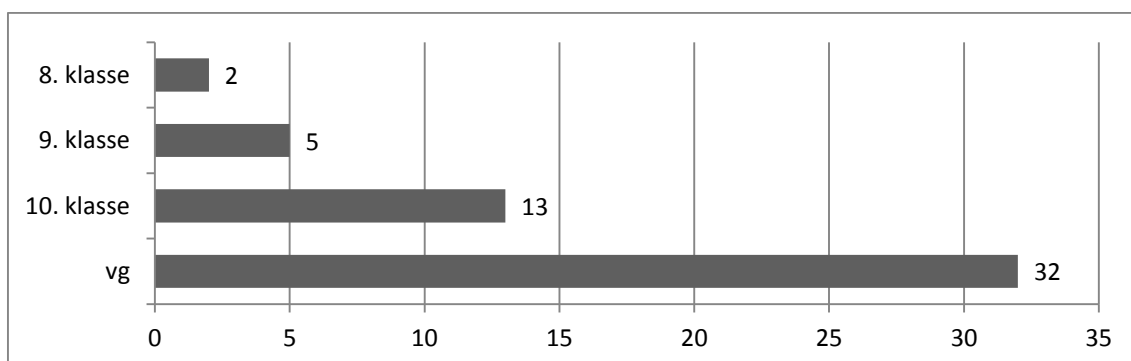
Tabell 7 Kor mange gonger har du vore med på dette det siste året? Prosent.

Brote deg inn for å stele noko	1
Vore i slåsskamp der du har brukt våpen (t.d. kniv)	2
Trua til deg pengar eller ting	2
Brukt hasj eller marihuana	2
Brukt andre narkotiske stoff	2
Spraya eller tagga ulovleg på veggjar, bygningar, tog, buss eller liknande	3
Vore i kontakt med politiet på grunn av noko gale du har gjort	4
Teke med deg varer frå butikk utan å betale	6
Med vilje øydelagt eller knust vindusruter, busssete, postkasser eller liknande (hærverk)	6
Vore borte ei heil natt utan at foreldra dine visste kvar du var	11
Drukke så mykje at du har følt deg tydeleg rusa	13
Lurt deg frå å betale på kino, idettsstemne, buss tog eller liknande	16
Lasta eller kopierte ned filar ulovleg frå nettet	37

Innhaldet i denne tabellen viser at elevane i vårt materiale i liten grad involverer seg i kriminelle og andre tvilsame aktivitetar, med eitt unntak: 36 prosent hadde lasta ned eller kopierte ulovleg materiale frå internett. Dette indikerer at slik aktivitet vert sett på som legitim, langt på veg allment akseptert, sjølv om det altså er ulovleg.

Vi undersøkte også korleis svarfordelinga på dei variablane som er nemnde ovanfor var i høve til klassenivå. Svarfordelinga var svært jamn mellom klassetrinna, med

unntak for variabelen «Drukke så mykje at du har kjent deg tydeleg ruspåverka». Søylediagrammet nedanfor viser svarfordelinga på klasstrinn. Figuren framstiller dei som svarta at dei ein eller fleire gonger hadde utsett seg sjølve for denne tilstanden.

Figur 14 Påverka av rus. Etter klasstrinn. Prosent.

Vi ser av figuren at prosentdelen av dei som svarta at dei hadde vore ruspåverka minst ein gong aukar jamt etter som ein beveger seg oppover i klasstrinna, frå 2 prosent i 8. klasse til 32 prosent i vidaregåande skule.

På spørsmålet «Hender det at du er med på plaging, truslar eller utfrysing av andre unge på skulen eller i fritida?» svarta 4 prosent av elevane at dei ein gong om månaden eller oftare var med på slik åtferd. Dette spørsmålet vart også retta den andre vegen, kor ofte respondentane sjølve vart utsette for dette. Då var det 10 prosent som svarta at dei vart utsette for plaging, truslar eller utfrysing minst ein gong i månaden. At det er eit gap mellom desse svarfrekvensane er neppe uventa, for det er vel ei generell erfaring at dei som plagar andre på ein eller annan måte har ein tendens til å undervurdere effekten av sine gjerningar, eller at dei årsaker seg. Det kan også vere slik at aktivitet som slett ikkje er meint som plaging likevel kan bli oppfatta som nettopp det av offeret.

Elevane fekk også dette spørsmålet: «Har du i løpet av dei siste 12 månadane blitt utsett for noko av det som fylgjer?» Tabellen nedanfor framstiller den prosentvise andelen av respondentane som har vorte utsett for dei nemnde hendingane/overgrepa. Det var liten skilnad mellom kommunane og klasstrinna på desse variablane. Vi presenterer derfor ikkje resultatata på desse variablane.

Tabell 8 «Har du i løpet av dei siste 12 månadane blitt utsett for noko av det som følger?»
Prosentvis andel som svara «ein eller fleire gonger».

Eg har blitt skada så sterkt på grunn av vald at det kravde tilsyn av lege	2
Eg har fått sår eller skade på grunn av vald utan at eg trengte tilsyn av lege	7
Eg har blitt utsett for truslar om vald	9
Eg har blitt slått utan å få synlege merker	15

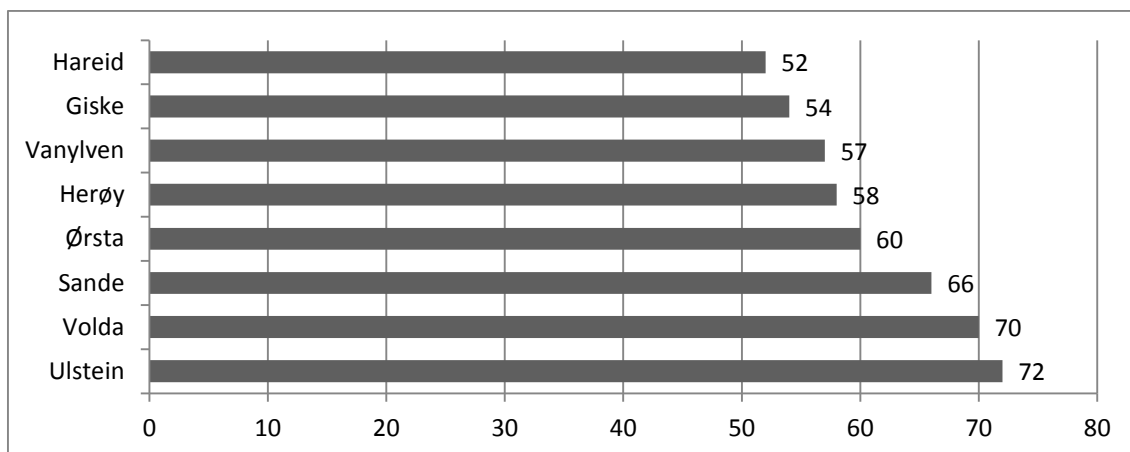
Som vi ser viser tabellen mellom anna at 15 prosent av elevane har blitt slått i løpet av det siste året (men utan at det har blitt synlege merke av det). Det kan med god grunn argumenterast for at dette talet er for høgt.

Oppsummering

- 37 prosent av respondentane hadde lasta eller kopiert ned filar ulovleg frå nettet i løpet av det siste året.
- Prosentandelen av elevane som hadde drukke så mykje alkohol at dei kjende seg «tydeleg ruspåverka» auka frå 2 prosent til 32 prosent frå 8. klasse til 1. klasse på vidaregåande.
- 15 prosent av elevane svara at dei hadde blitt slått i løpet av det siste året.

2.5 Fritid

Ungdomane fekk dette spørsmålet: «Er du, eller har du tidligare vore med i nokre organisasjonar, klubbar, lag eller foreiningar etter at du fylte 10 år?» Verdiane på søylene på den grafiske framstillinga nedanfor representerer den prosentvise andelen som svara «Ja, eg er med no».

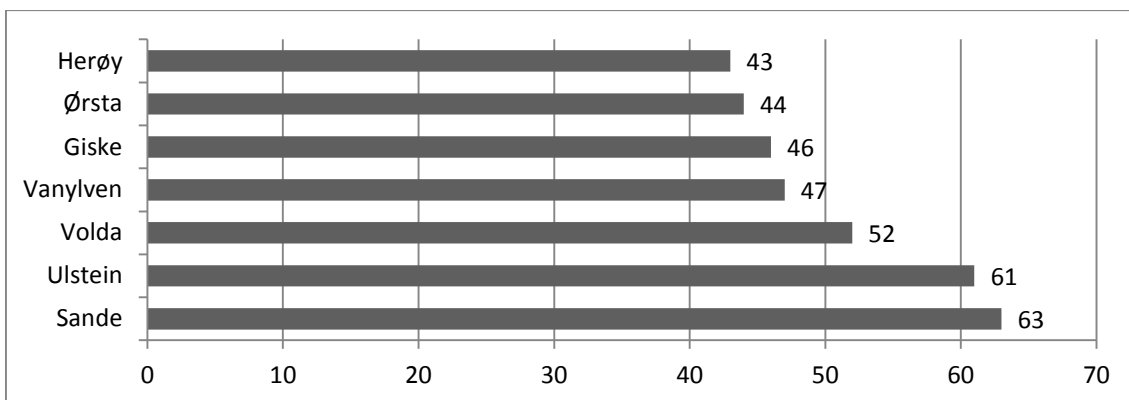

Figur 15 Medlemsskap i foreining? Prosent. Kommunar ordna etter deltaking.

Vi ser av figuren at heile 72 prosent av respondentane i Ulstein er medlem i ei eller anna foreining, og voldaespondentane kjem like etter med 70 prosent. Det er 20 prosentpoengs avstand ned til respondentane i den kommunen der elevane har lågast organisasjonsprosent, nemleg Hareid. For 8., 9. og 10. klasse er organisasjonsprosenten blant elevane på om lag 60, men for vg-elevane er denne på 48.

For å kartlegge i kva slags foreiningar respondentane våre var aktive i, vart dei presenterte for eit spørsmålsbatteri. Batteriet spurde om aktivitet i desse typene av foreiningar/lag: Idrettslag, motorklubb, fritidsklubb/ungdomshus, religiøs foreining, «korps, kor, orkester», kulturskule/musikkskule, «annan organisasjon, lag eller foreining». Svara på spørsmåla vert i konsentrert form framstilt ved hjelp av søylediagramma nedanfor.

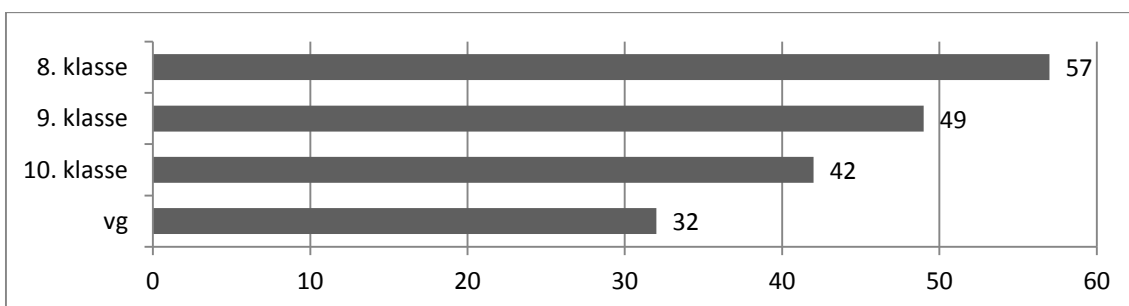
Idrettslag. Diagrammet nedanfor viser deltaking i idrettslag. Søylene representerer den prosentvise andelen som deltok i slik aktivitet 3 eller fleire gonger siste månad.

Figur 16 Deltaking på aktivitet i regi av idrettslag. Prosentvis andel som deltok 3 eller fleire gonger siste månad. Kommunar ordna etter deltaking.

Vi ser at nivået, når det gjeld idrettsleg aktivitet, var klart høgast blant sande- og ulsteinelevane, og lågast mellom hareids- og herøyelevane.

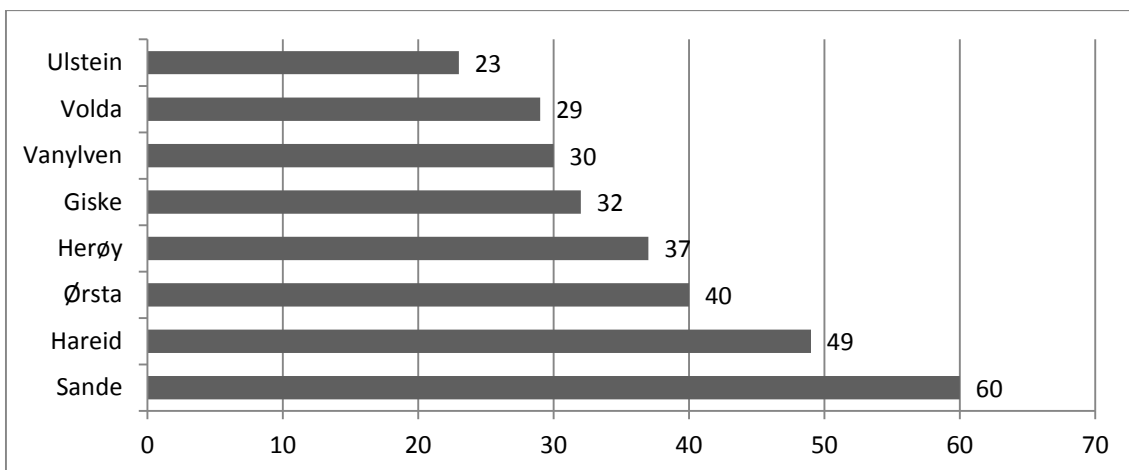
Den grafiske framstillinga nedanfor viser korleis deltaking i regi av idrettslag fordeler seg når det gjeld klassenivå. Framstillinga nedanfor omfattar dei som har svara at dei har delteke på arrangement i regi av idrettslag 3 eller feire gonger siste månad.

Figur 17 Aktivitet i regi av idrettslag. Prosentvis fordeling etter klassetrinn.

Vi ser at 57 prosent av 8. klasse-elevane hadde vore med på arrangement i regi av eit idrettslag minst tre gonger i løpet av den siste månaden. Vidare ser vi at aktiviteten går jamt nedover oppover i klassetrinna. I 1. klasse vidaregåande er denne typen aktivitet redusert til nesten halvparten av det han var for 8.-klassingane.

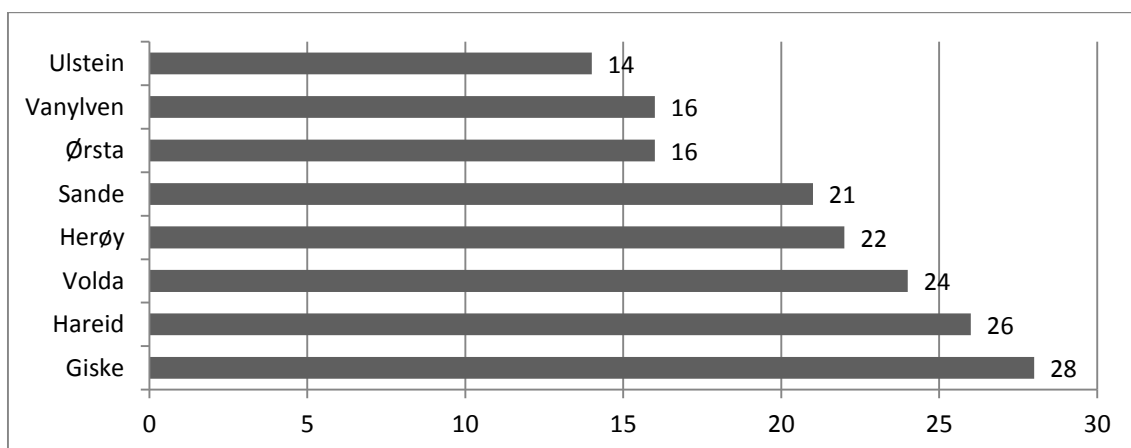
Fritidsklubb/ungdomshus. Diagrammet nedanfor viser deltaking på aktivitet i fritidsklubb/ungdomshus. Søylenes representerer den prosentvise andelen som deltok i slik aktivitet 1 eller fleire gonger siste månad.

Figur 18 Deltaking på aktivitet i regi av fritidsklubb/ungdomshus. Prosentvis andel som deltok 1 eller fleire gonger siste månad. Kommunar etter deltaking.

Aktiviteten på fritidsklubb ligg blant sandeelevane høgt over nivået i dei andre kommunane. Vi ser at det mellom elevane i fire av dei andre kommunane berre var halvparten så stor prosentvis andel som i Sande som var aktive på fritidsklubb. Vi reknar med at dette har samanheng med korleis tilbodet er organisert og omfanget av det. Elevane i vg deltok i slik aktivitet i mindre grad enn elevar på dei andre klassetrinna.

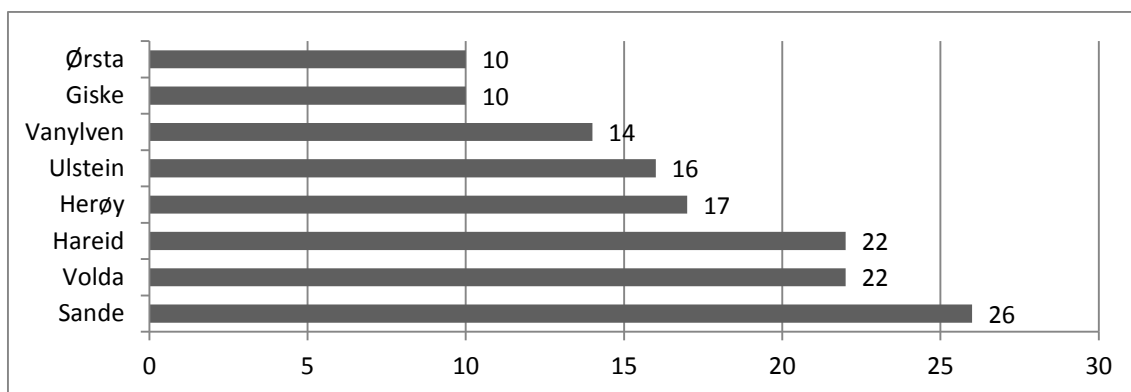
Religiøs foreining. Diagrammet nedanfor viser deltaking på aktivitet i religiøse foreiningar. Søylenes representerer den prosentvise andelen som deltok i slik aktivitet minst ein gong siste månad.

Figur 19 Deltaking på aktivitet i regi av religiøs foreining. Prosentvis andel som deltok 1 eller fleire gonger siste månad. Kommunar etter deltaking.

Diagrammet ovanfor viser at den religiøse delvar størst mellom giskeelevane og hareidselevane, og lågast mellom ulsteinelevane. Når det gjeld fordeling på klassenivå for deltaking i regi av religiøse foreiningar var skilnadene små.

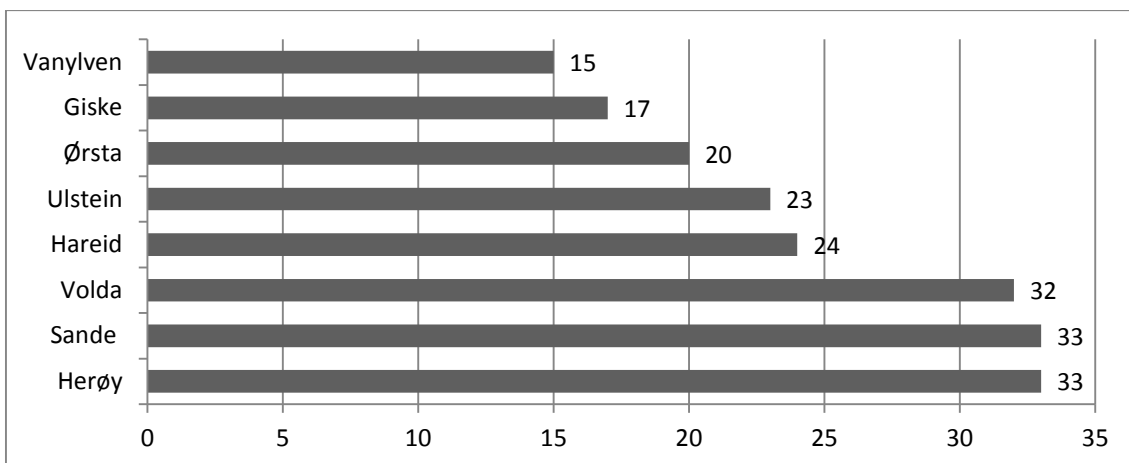
Korps, kor, orkester. Diagrammet nedanfor viser deltaking i organisert musikalsk aktivitet. Søylene representerer den prosentvise andelen som deltok i slik aktivitet minst ein gong siste månad.

Figur 20 Deltaking i organisert musikalsk aktivitet. Prosentvis andel som deltok ein eller fleire gonger siste månad. Kommunar etter deltaking.

Diagrammet ovanfor viser at den musikalske aktiviteten var klart størst mellom sande-, hareids- og voldaelevane, og lågast mellom giske- og ørstaelevane. Mellom 8.-klassingane var det 21 prosent som i løpet av siste månad hadde vore med på eitt eller fleire musikalske arrangement. Mellom 9.-klassingane fall det tilsvarande talet til 14. Mellom 10.-klassingane var deltakingsprosenten på 13, og mellom vg-elevane 12.

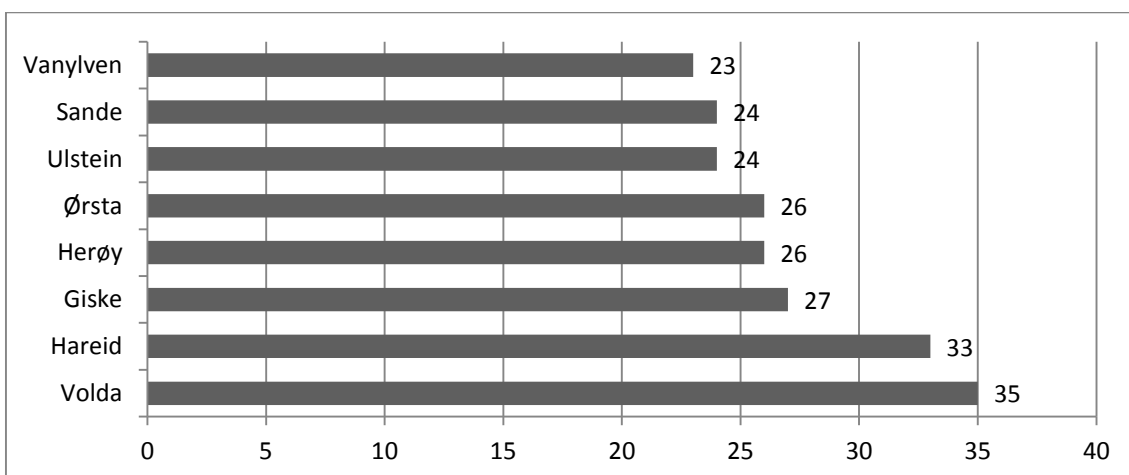
Kulturskule/musikkskule. Diagrammet nedanfor viser deltaking i kulturskule-/musikkskuleaktivitetar. Søylene representerer den prosentvise andelen som deltok i slik aktivitet minst ein gong siste månad.

Figur 21 Deltaking på kulturskule/-musikkskuleaktivitetar. Prosentvis andel som deltok 1 eller fleire gonger siste månad. Kommunar etter deltaking.

Diagrammet ovanfor viser at deltaking på kulturskule/-musikkskule aktiviteten var ein god del høgare mellom herøy-, sande- og voldaelevane enn mellom elevane frå dei andre kommunane. 12 prosent av vg-elevane hadde delteke ein eller fleire gonger på denne typen aktivitet i løpet av den siste månaden. Det var under halvparten av aktivitetsnivået for ungdomsskuleelevane.

Andre organisasjonar, lag eller foreiningar. Diagrammet nedanfor viser deltaking i andre typar lag eller foreiningar enn det som er nemnt ovanfor. Søylenerepresenterer den prosentvise andelen som deltok i slik aktivitet minst ein gong siste månad.

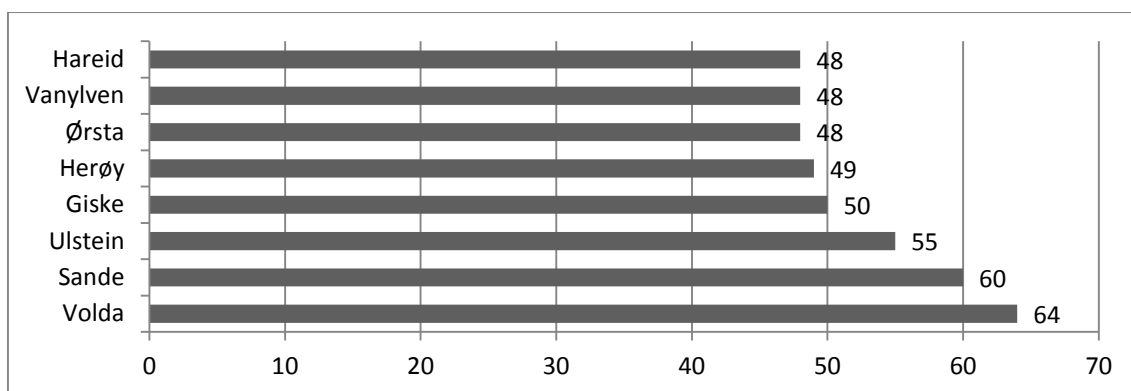

Figur 22 Deltaking på arrangement i regi av andre organisasjonar, lag eller foreiningar. Prosentvis andel som deltok 1 eller fleire gonger siste månad. Kommunar etter deltaking.

Diagrammet ovanfor viser at det var voldaelevane som i størst grad deltok i det som her vert kalla «andre organisasjonar, lag eller foreiningar». Hareidselevane kom på

andre plass. Men vi veit ikkje noko om kva slags foreiningar dette er snakk om. Nivået til elevane i dei andre kommunane ser vi ligg på eit noko lågare nivå, frå 23 til 27 prosent. Også i foreiningar av denne typen var aktivitetsnivået mellom vg-elevane lågare enn mellom ungdomsskuleelevane.

I undersøkinga vart det også spurt om kor mange bøker respondentane trudde det var i heimen deira. Figuren nedanfor gir svar på dette spørsmålet. Søyleno representerer den prosentvise andelen av som svara at familiane deira hadde meir enn hundre bøker.

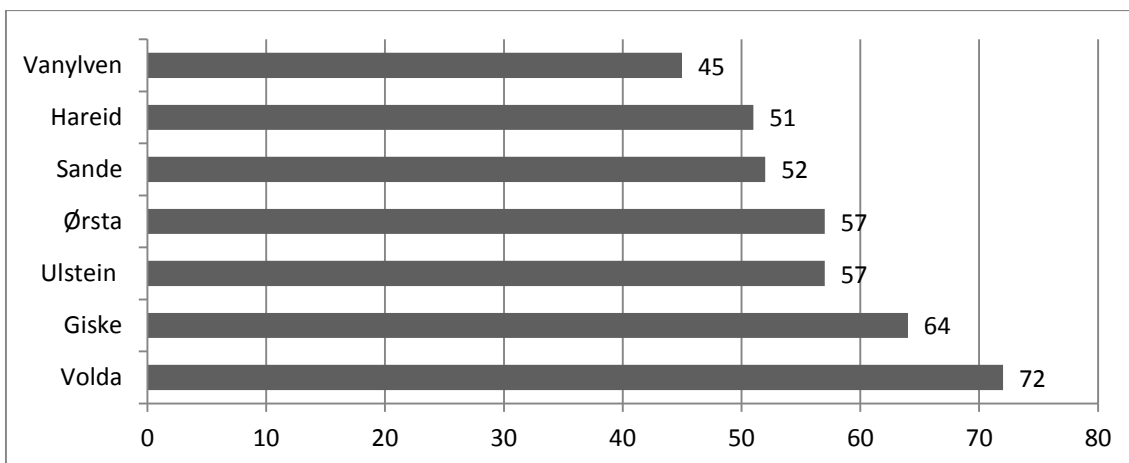

Figur 23 Antal bøker i heimen. Prosentvis andel som hadde meir enn 100 bøker. Kommunar etter deltaking.

Vi ser av figuren at voldaelevane var dei som hadde høgast anslag på kor mange bøker dei hadde i heimen. Sande kom som nummer 2 og Ulstein som nr 3. Det var ingen skilnad mellom elevane på dei fire klassenivåa når det gjeld denne variabelen.

Elevane vart også spurde om kor mange bøker dei hadde lese den siste månaden. Figuren nedanfor gjengir den prosentvise andelen av elevane som hadde lese minst ei bok i det nemnde tidsrommet, fordelt på kommunar⁵.

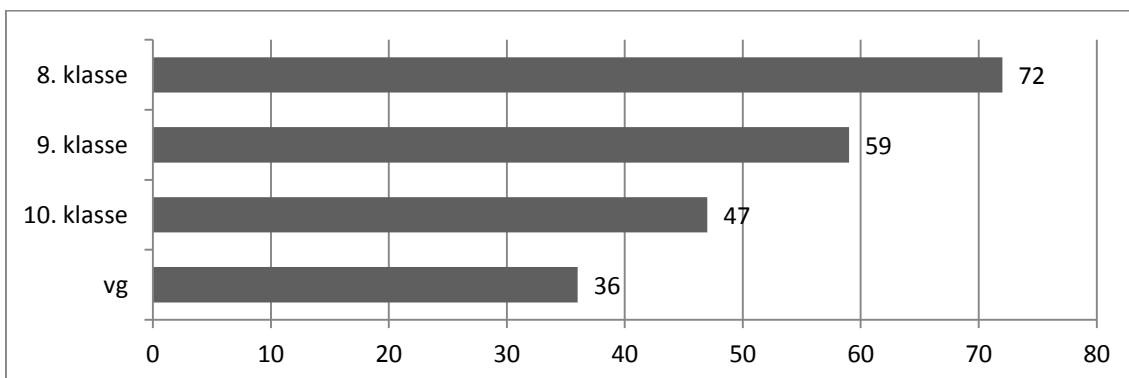
⁵ Materialet frå Herøy inngår ikkje i datagrunnlaget for dei to følgjande grafiske framstillingane fordi det i 2014-versjonen av skjemaet ikkje vart spurt om antal bøker i heimen.

Figur 24 «Kor mange bøker har du lese siste månad?» Prosentvis fordeling som har lese minst ei bok. Kommunar i stigande rekkjefølgje.

Av figuren går det fram at voldaelevane er dei flittigaste boklesarane. Giskeelevane kjem ut som nr 2 på denne rangeringa.

Vi undersøkte også respondentane sin leseaktivitet mot klassetrinn. Sjå den grafiske framstillinga nedanfor.

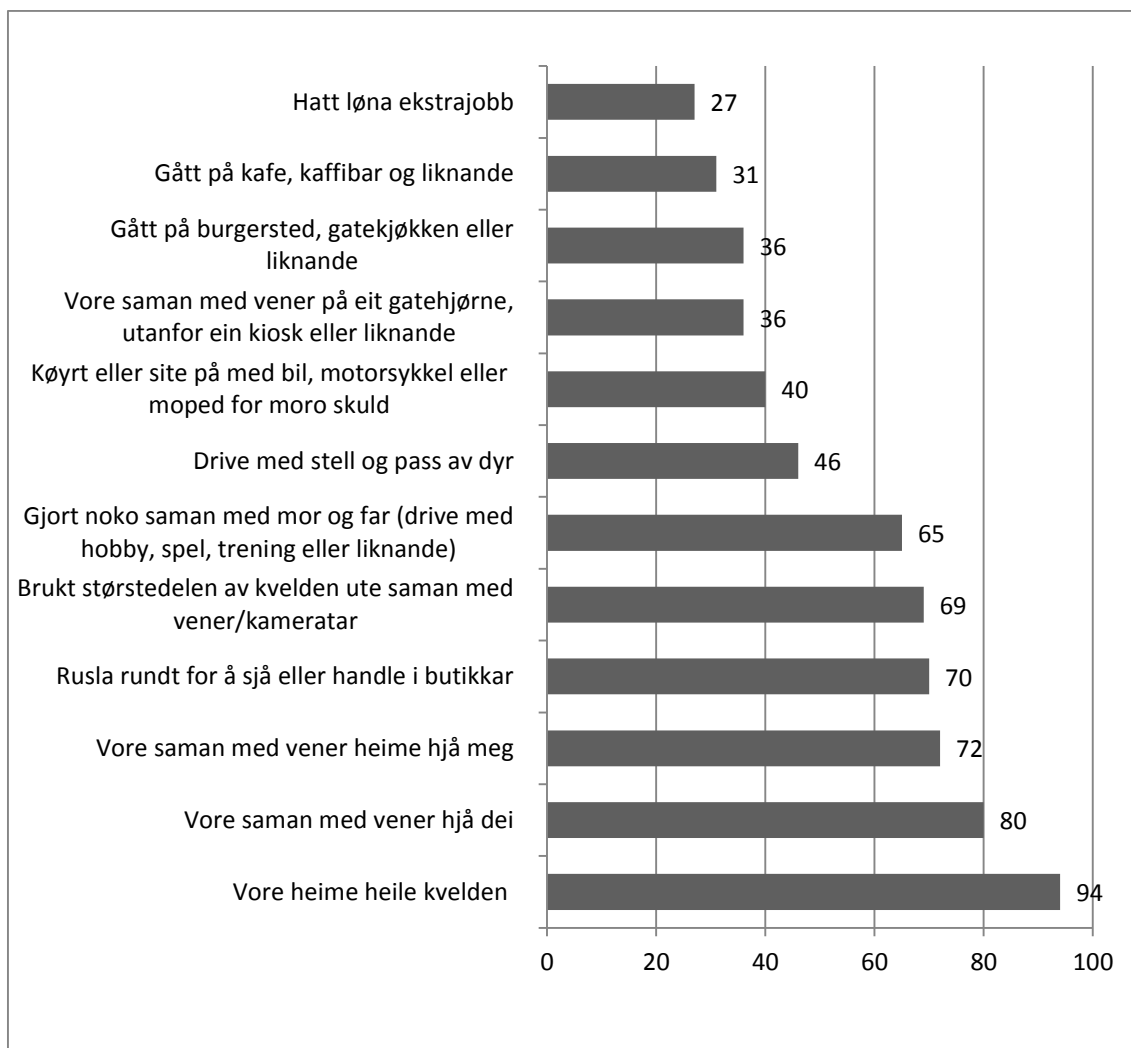

Figur 25 «Kor mange bøker har du lese siste månad?» Prosentvis fordeling som har lese minst ei bok etter klassetrinn.

Figuren viser at leselysta avtar oppover i klassetrinna. Medan det mellom 8.-klassingane var 72 prosent som hadde lese minst ei bok den siste månaden, var det berre halvparten så stor andel mellom elevane i 1. klasse vidaregåande som hadde gjort det.

Eit viktig føremål med prosjektet var å få kartlagt kva elevane brukte fritida si til. Dei spørsmåla som omhandla dette hadde denne felles delen: «Her blir det nemnt ein del

aktivitetar som du kan bruke fritida di på. Tenk tilbake på den siste veka, dei siste 7 dagane. Kor mange gonger har du...?» Spørsmåla og ei samanfating av svara framgår av figuren nedanfor. Dette var verdiane på variablane: «Ingen gonger», «1 gong», «2-5 gonger», «6 gonger eller meir». Figuren framstiller den prosentvise andelen som hadde utført den aktuelle aktiviteten ein eller fleire gonger.

Figur 26 Fritidsaktivitetar. Gjort minst ein gong i løpet av siste veka. Prosentvis fordeling i stigande rekkjefølgje.

Den hyppigaste nemnde «aktiviteten» i figuren ovanfor er å vere heime om kvelden. Nesten alle, 94 prosent, av respondentane hadde vore heime minst ein gong i løpet av den siste veka. Om lag halvparten hadde vore heime heile kvelden meir enn fem av sju dagar.

Det å gå på kafé, gatekjøkken og liknande etablissement kom forholdsvis lågt ut, og her var det ein del variasjon mellom kommunane. Variasjonen på tilbodssida er nok hovudforklaringa på det.

Vi merker oss også at ein fjerdel av elevane hadde hatt løna ekstraarbeid i løpet av den siste veka.

På nokre av variablane som er inkluderte i søylediagrammet ovanfor var det ein viss skilnad mellom klassetrinna, meir enn 6 prosentpoeng mellom lågaste og høgaste verdi. Vi omtaler dette i kortform nedanfor.

- For alternativet «gått på burgerstad, gatekjøkken eller liknande» var det 35 prosent av 8.-klassingane som kryssa av for at dei hadde gjort det ein eller fleire gonger i løpet av dei siste sju dagane. 45 prosent av vg-elevane kryssa av for dette.
- 71 prosent av 8.-klassingane svara at dei hadde gjort noko saman med mor og far i løpet av dei siste sju dagane. 52 prosent av vg-elevane svara dette.
- 65 prosent av 8.-klassingane svara at dei hadde brukt størstedelen av kvelden ute saman med vener/kameratar. 75 prosent av vg-elevane svara dette.
- 36 prosent av 8.-klassingane svara at dei hadde «køyrt eller site på med bil, motorsykkel eller moped for moro skuld» minst ein gong i løpet av dei siste sju dagane. Det tilsvarande talet for vg-elevane var 57.
- 55 prosent av 8.-klassingane hadde drive med stell og pass av dyr i den same perioden som er nemnt ovanfor. 39 prosent av vg-elevane hadde gjort det.

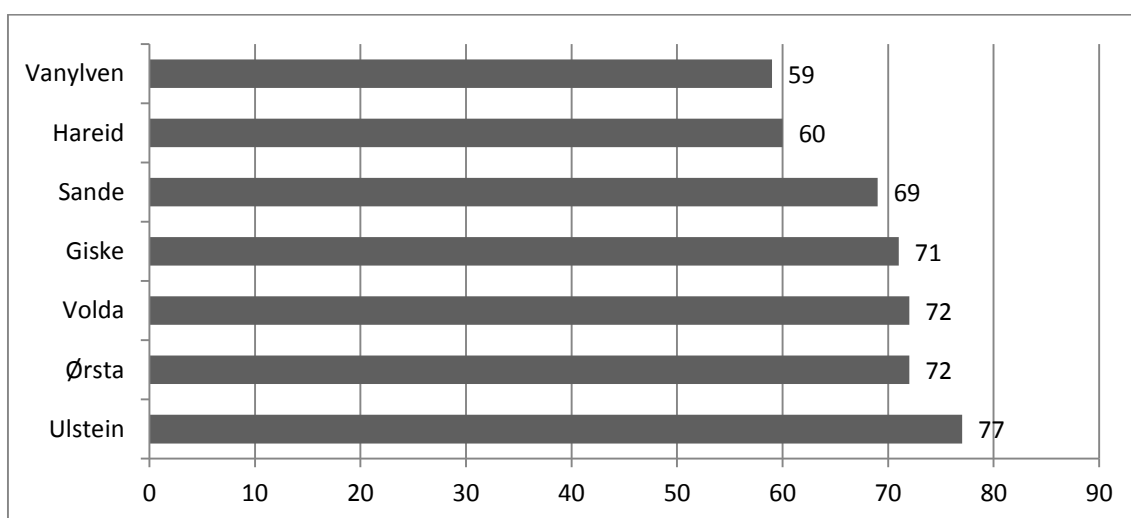
Oppsummering

- Elevane i Ulstein er dei som i størst grad er aktive i foreiningslivet. 72 prosent av dei er med i ei foreining. Volda-elevane kjem på «andre plass» med 70 prosent. Den kommunen som har lågast andel på denne variabelen er Hareid, med 52 prosent.
- 63 prosent av sande-elevane deltok på arrangement i regi av idrettslag tre eller fleire gonger i løpet av siste månad. Den tilsvarande prosenten for dei kommunane som kom lågast ut på denne variabelen, Hareid og Herøy, var 43.
- Det var nokså store skilnader når det gjeld deltaking i aktivitet i regi av alle dei typene foreiningar som er nemnde i dette kapitlet.

- Heimane til sande- og voldaelevane har flest bøker. Mellom sandeelevane er det 60 prosent som trur at dei har meir enn 100 bøker, og 64 prosent av voldaelevane trur det same. Nederst på denne rangeringa kjem Hareid, Vanylven og Ørsta, alle med 48 prosent.
- Voldaelevane ser ut til å vere dei mest ivrige boklesarane. 72 prosent av dei hadde lese minst ei bok siste månad. Nedst på denne rangeringa kjem Vanylven. Der hadde 45 prosent av elevane lese minst ei bok i den same perioden. Når det gjeld boklesing var det stor skilnad på klassetrinna. 72 prosent av 8.-klassingane hadde lese minst ei bok i løpet av siste månad. Det tilsvarande for dei vidaregåande elevane var 36 prosent.

2.6 Nærmiljøet⁶

Ein god indikator på kor godt personar trivst der dei bur, kan vere å spørje om dei kan tenkje seg å la borna sine vekse opp der. Og nettopp det har blitt gjort i denne undersøkinga. Figuren nedanfor framstiller svara på dette spørsmålet: «Prøv å sjå føre deg at du ein gong får born. Kunne du tenkje deg å la dine born vekse opp i det nærområdet der du sjølv bur?» Det var fem svaralternativ, desse: «Ja, særst gjerne», «Ja, gjerne», «Korkje ja eller nei», «Nei, helst ikkje», «Nei, ikkje i det heile tatt». Kvar søyle framstiller dei som har kryssa av for «Ja, gjerne» og «Ja, svært gjerne».

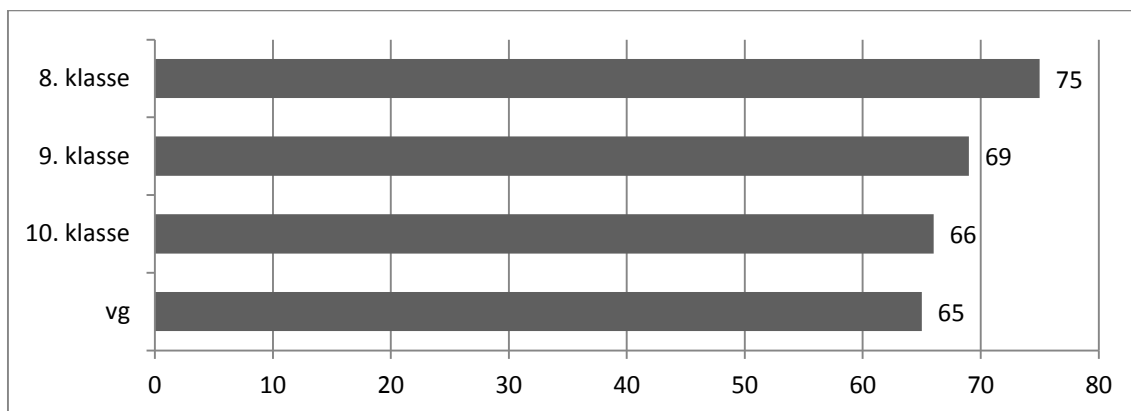

Figur 27 Kunne du tenkje deg at dine born vaks opp her? Prosentvis andel ja-svar. Kommune i stigande rekkjefølgje.

Figuren viser at vanylvs- og hareidselevane, i langt mindre grad enn dei andre elevane, ynskjer at deira eventuelle born veks opp i heimkommunen. Sande-, volda-, ørsta- og giskeelevane var om lag på linje i dette spørsmålet.

Nedanfor har vi sett opp ein figur som viser kva elevane svara på spørsmålet ovanfor, og sortert svara etter klassenivå.

⁶ Det spørsmålet som delkapittel 2.6 bygger på var ikkje med i 2014-spørjeskjemaet. Derfor er ikkje Herøyelevane med i datagrunnlaget her.

Figur 28 Kunne du tenkje deg at dine born vaks opp her? Prosentvis andel ja-svar. Etter klassetrinn.

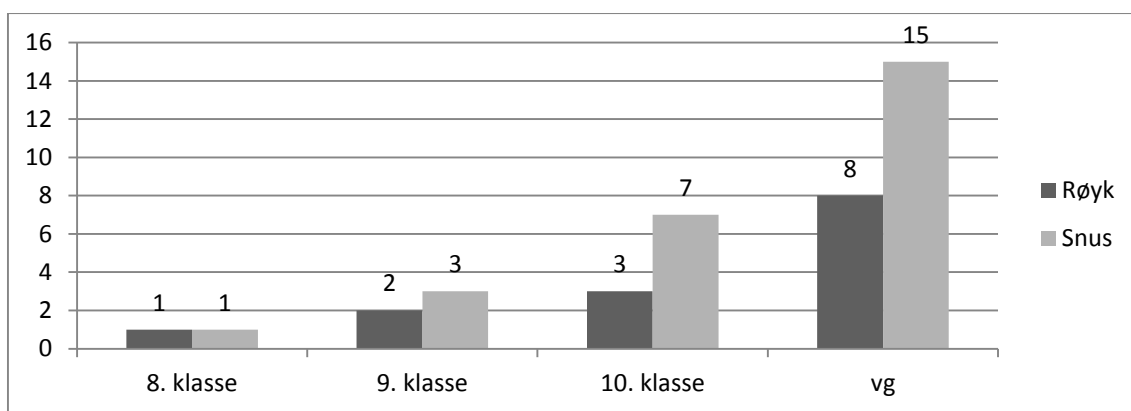
Figuren viser at 8.-klassingane er dei mest positivt innstilte til at deira born veks opp i heimkommunen. I den andre enden av skalaen er vg-elevane. Det er 10 prosentpoengs skilnad mellom ytterpunktta på denne skalaen.

Oppsummering

- Elevane frå Hareid og Vanylven er langt meir skeptisk til å la sine born vekse opp i heimkommunen enn elevane i dei andre kommunane.
- 8.-klassingane er mest positive til å la sine framtidige born vekse opp i heimkommunen. Dei positive haldningane med omsyn til dette vert gradvis svakare opp gjennom klassetrinna.

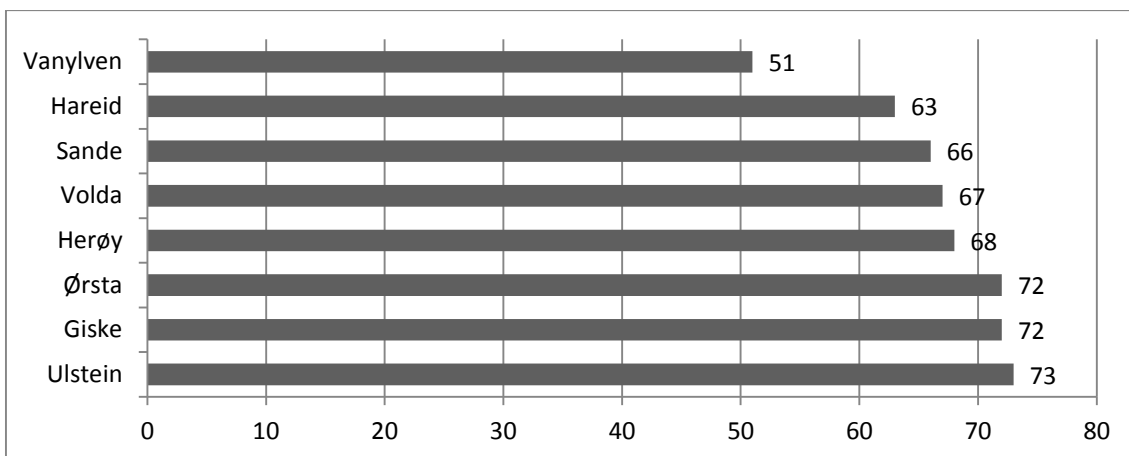
2.7 Røyking, snusing, rusmidlar

Elevane vart også spurde om dei røykte og brukte snus. Dei fekk desse svaralternativa: «Har aldri røykt/brukt snus», «Har røykt/brukt snus før, men har slutta heilt no», «Røyker/snusar sjeldnare enn ein gong i veka», «Røyker/snusar kvar veke, men ikkje kvar dag», «Røyker/snusar dagleg». 97 prosent av alle elevane svarte at dei ikkje røykte no, og 95 prosent at dei ikkje snuste. Med det meiner vi at dei kryssa av for eitt av dei to førstnemnde alternativane ovanfor. Det var liten skilnad kommunane imellom. Men det var skilnader mellom klassenivåa, noko figuren nedanfor viser. Søylen i diagrammet viser den prosentvise andelen som ha svarta «Snuser/røyker dagleg» + «Røyker/snuser kvar veke, men ikkje dagleg».

Figur 29 Tobakksforbruk. Prosentvis etter klassetrinn.

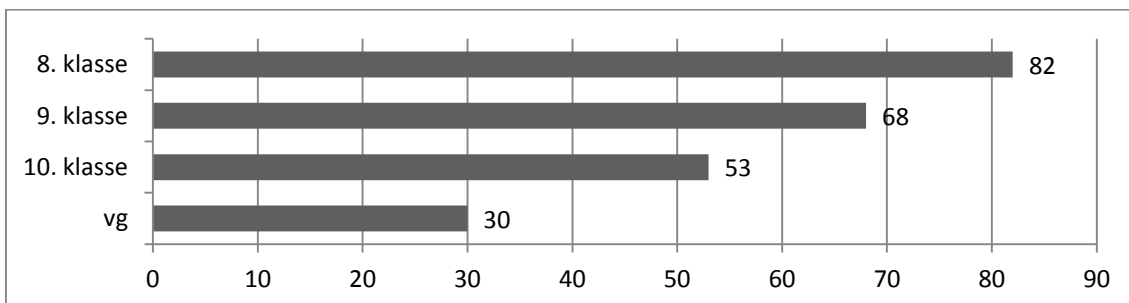
Figuren viser at tobakksforbruket aukar gradvis opp gjennom klassetrinna, og det aukar mest frå 10. klasse til 1. klasse vidaregåande. Elevane fekk spørsmål om det hender seg at dei drikk alkohol. Figuren nedanfor viser den prosentvise andelen som svarte at dei aldri drikk alkohol.

Figur 30 Bruk av alkohol. Prosentvis andel som svara at dei aldri drikk alkohol. Etter kommune i stigande rekkjefølgje.

Totalt sett svara 68 prosent av elevane at dei aldri drikk alkohol. Vi ser at fråhaldsprosenten var høgast i Ulstein, Ørsta og Giske. Vanylven kom ut nokså mykje lågare enn dei andre kommunane, med ein fråhaldsprosent på 51.

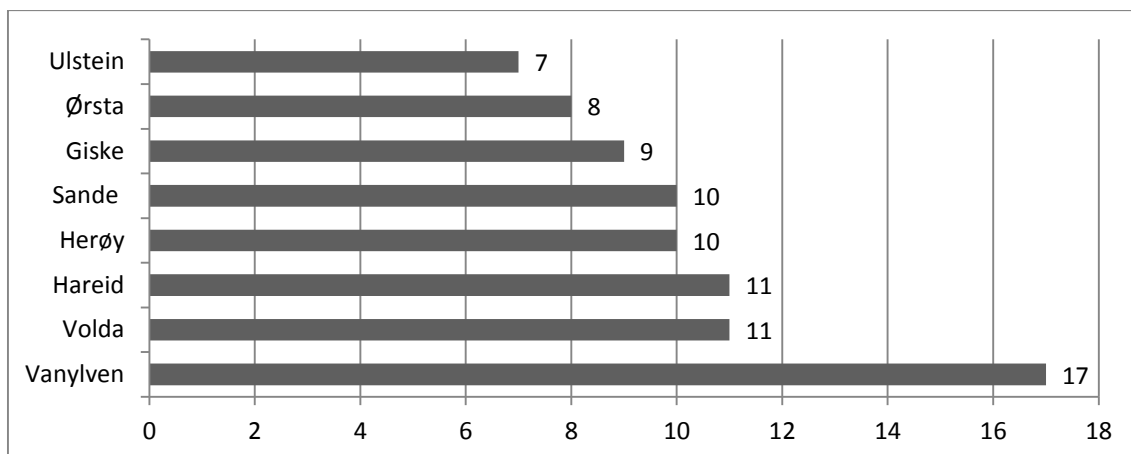
Figuren nedanfor gjengir fråhaldsprosenten for dei fire klassetrinna i undersøkinga.

Figur 31 Bruk av alkohol. Prosentvis andel som svara at dei aldri drikk alkohol. Etter klassetrinn.

Vi ser av figuren at den prosentvise andelen som svarer at dei aldri drikk alkohol går sterkt nedover oppover i klassetrinna. Medan fråhaldsprosenten i 8. klasse var på 82, fall han heilt ned til 30 prosent mellom vg-elevane.

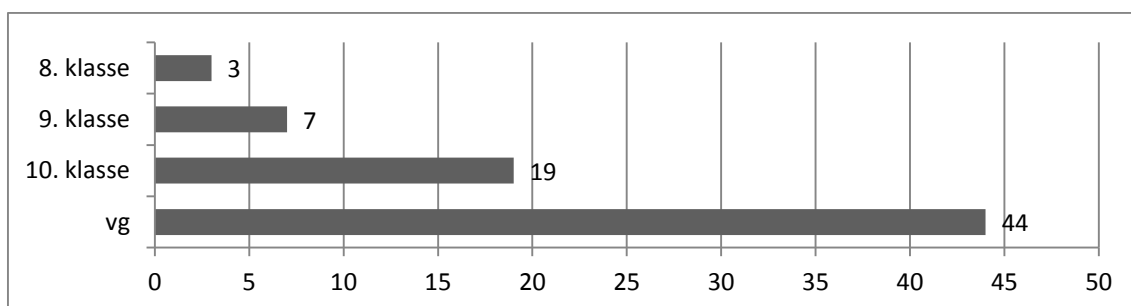
Elevane fekk også dette spørsmålet: «Dersom du tenkjer spesielt på dei siste 6 månadane, kor mange gonger har du drukke så mykje alkohol at du tydeleg har kjent deg ruspåverka?» Svaralternativa var desse: «Aldri», «Ein gong», «2-4 gonger», «5-10 gonger», «Meir enn 10 gonger». I den grafiske framstillinga nedanfor har vi slått saman svara for alle som har drukke så mykje alkohol at dei tydeleg har kjent seg ruspåverka ein eller fleire gonger.

Figur 32 Berusa i løpet av det siste halvåret? Prosentvis andel som svarte «ja». Etter kommune i stigende rekkefølge.

I denne grafiske framstillinga får vi stadfesta det funnet som vi gjorde ved hjelp av det forrige spørsmålet, at bruk av alkohol er meir vanleg mellom elevane i Vanylven enn mellom elevane i dei andre kommunane. Heile 17 prosent av respondentane i Vanylven har drukke så mykje alkohol at dei tydeleg har kjent seg ruspåverka ein eller fleire gonger i løpet av det siste halve året. Det er ein forholdsvis stor avstand ned til elevane i dei andre kommunane.

Vi undersøkte også korleis svara på dette spørsmålet fordelte seg på klassenivå. Resultatet går fram av dette søylediagrammet.

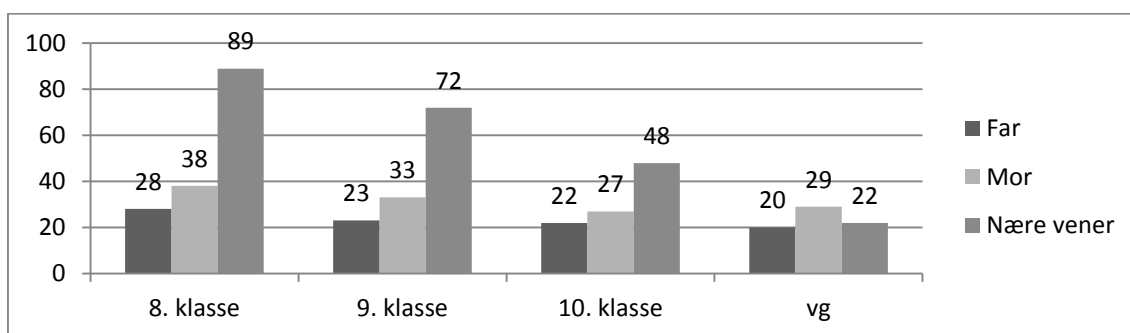

Figur 33 Prosentvis andel som har vore ruspåverka siste 6 månader. Etter klassetrinn.

Figuren viser på ein tydeleg måte at bruken av alkohol som rusmiddel tiltar kraftig ved overgangen frå ungdomsskule- til vidaregåande skules nivå. Men det aukar også jamt frå klassetrinn til klassetrinn i ungdomsskulen.

Elevane fekk også dette spørsmålet: «Er det nokon i dine nære omgivnader som drikk alkohol?» I dette spørsmålet var det tre variablar, «far», «mor» og «nære vener», og verdiane var «Ja, dagleg», «Fleire gonger i veka», «Om lag ein gong i veka», «Ein sjeldan gong», «Nei, aldri». Det viste seg at fråhaldsprosenten («Nei, aldri») er lågast både for mor, far og nære vener i Vanylven. For far og mor er han høgast i Sande, men for nære vener er fråhaldsprosenten høgast i Ørsta.

Svara på dette spørsmålet analyserte vi også på klassenivå, og resultatet vart slik det går fram av figuren nedanfor. Tala i figuren gjengir prosentandelen av elevane som svara «Nei, aldri» på spørsmålet om far, mor og nære vener drikk alkohol.

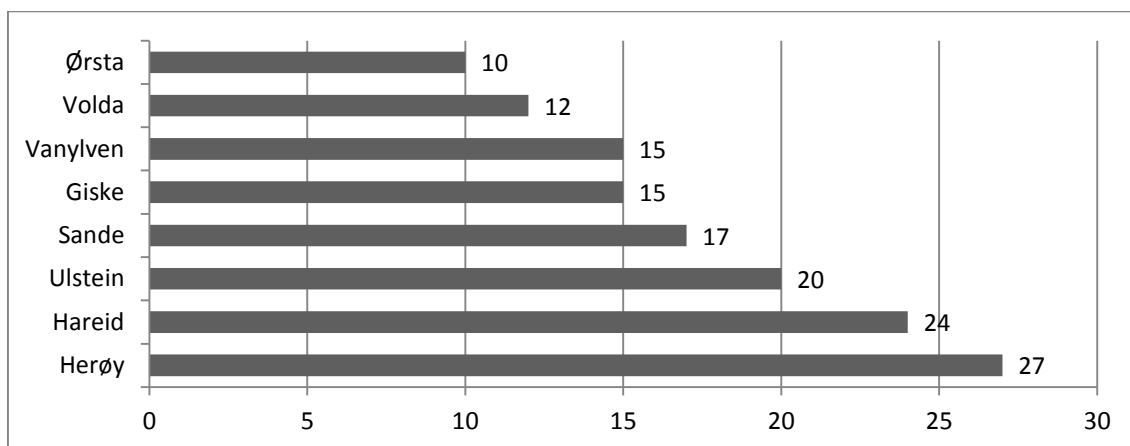
Figur 34 Fråhaldsprosent for mor, far og nære vener. Etter klassenivå.

Når det gjeld nære vener, så ser vi at fråhaldsprosenten mellom nære vener gradvis blir redusert oppover på klassetrinna, og i takt med at fråhaldsprosenten mellom respondentane også går nedover. Litt av den same tendensen ser vi i respondentane si oppfatning av alkoholvanane til sine foreldre. I takt med at fråhaldsprosenten går ned blant elevane, går han også litt nedover for både far og mor deira, slik respondentane sjølve oppfattar situasjonen. Men her er det nærliggande å tenke seg at det er ein psykologisk mekanisme som verkar inn, projeksjon.

På spørsmål om elevane i løpet av det siste året hadde blitt tilbode hasj eller marihuana, svara 7 prosent av dei at dei hadde blitt det, 183 elevar. Dersom vi ser dette i høve til klassetrinn, vert biletet slik: 4 prosent av 8.-klassingane hadde fått slikt tilbod, 5 prosent av 9.-klassingane, 7 prosent av 10.-klassingane og 15 prosent av elevane i 1. klasse vidaregåande.

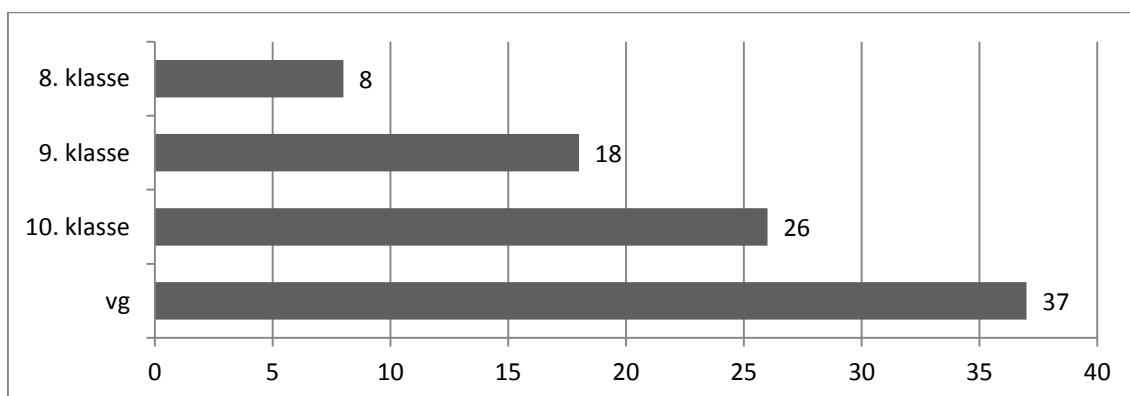
Dei vart også spurde om dei ville klare å skaffe seg slikt stoff i løpet av to til tre dagar. 22 prosent trudde det. Her var det stor skilnad mellom kommunane, slik det framgår av

figuren nedanfor. Figuren framstiller kor stor prosentvis andel som trur at dei dei kan skaffe seg marihuana eller hasj i løpet av to til tre dagar.

Figur 35 Skaffe deg cannabis i løpet av to til tre dagar? Prosentvis andel ja-svar. Kommunar i stigande rekkjefølgje.

Den grafiske framstillinga viser at den kommunen der elevane trur at dei lettast kan skaffe seg cannabis er Herøy (27 prosent). Men elevane i Hareid og Ulstein ligg ikkje langt etter. Vi ser også at det i Ørsta berre er 10 prosent av elevane som trur at dei kan skaffe seg cannabis i løpet av det nemnde tidsrommet. Fordelt på klassetrinn vart svarfordelinga på dette spørsmålet slik som det går fram av figuren nedanfor.

Figur 36 Skaffe deg cannabis i løpet av to til tre dagar? Prosentvis andel ja-svar. Etter klassetrinn.

Vi ser at elevane si vurdering av kor lett det er å skaffe seg cannabis endrar seg sterkt opp gjennom klassetrinna. I 8. klasse er det 8 prosent som trur at dette kan la seg

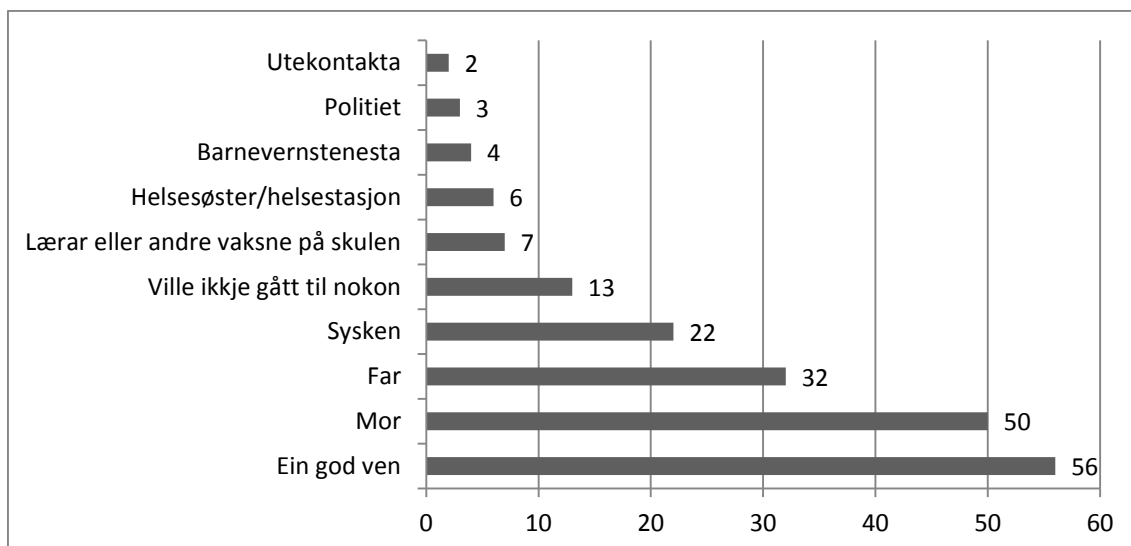
gjere, medan meir enn ein tredjedel av elevane i 1. klasse vidaregåande trur dei kan klare dette.

Oppsummering

- Forbruket av snus og røyketobakk aukar gradvis oppover i klassetrinna, og det aukar mest frå 10. klasse til 1. klasse vidaregåande.
- Fråhaldsprosenten mellom elevane er høgast i Ulstein, Giske og Ørsta, og lågast i Vanylven.
- Fråhaldsprosenten i 8. klasse er 82 og mellom vg-elevane 30.
- Bruk av alkohol som rusmiddel aukar jamt oppover i klassetrinna. Ved overgangen frå ungdomsskule til vidaregåande skule vert den prosentvise andelen som svarar «ja» på spørsmålet om dei har vore ruspåverka i løpet av dei siste seks månadene meir enn fordobla
- 7 prosent av elevane, 183 elevar, hadde fått tilbod om cannabis i løpet av det siste året.
- 22 prosent av elevane meinte dei kunne klare å skaffe seg cannabis i løpet av to til tre dagar. Men det var stor skilnad mellom kommunane i så måte, 27 prosent i Herøy trudde det, mot 10 prosent i Ørsta.

2.8 Nære relasjonar⁷

Elevane fekk også dette spørsmålet: «Tenk deg at du har eit personleg problem og kjenner deg utanfor og trist. Kven ville du snakka med, søkje hjelp hjå?» Variablane var slik det går fram av tabellen. Elevane hadde tre svaralternativ, «Ja, sikkert», «Ja, nokre gonger», «Nei, aldri». Her er det tatt med berre dei som svara «Ja, sikkert».

Figur 37 Kven ville du søkje hjelp frå. Prosentvis andel som svara «Ja, sikkert». Aktuelle kontaktar i stigande rekkjefølgje.

Tabellen gir eit eintydig og klart svar: Det er mor og vener som er dei personane elevane vender seg til for trøyst og støtte når det buttar i mot og livet er vanskeleg. Far spelar ei mindre viktig rolle i slike situasjonar. Dette samsvarer godt med ein klassisk sosiologisk observasjon: Mor har den affektive/emosjonelle rolla i familien, far den instrumentelle rolla. Opp gjennom klassetrinna ser vi ein klart fallande tendens til at elevane går til nokon dersom dei har «eit personleg problem og føler seg utanfor og trist», og dette gjeld i aller sterkast grad for «mor» og «far». Medan 60 prosent av elevane i 8. klasse svara «Ja, sikkert» at dei ville ha gått til mor dersom dei hadde slike problem som nemnt ovanfor, var det berre 42 prosent av 10.-klassingane som svara

⁷ Spørsmålet som dette delkapitlet baserer seg på var ikkje med i 2014-spørjeskjemaet, og datagrunnlaget inkluderer derfor ikkje data frå Herøy.

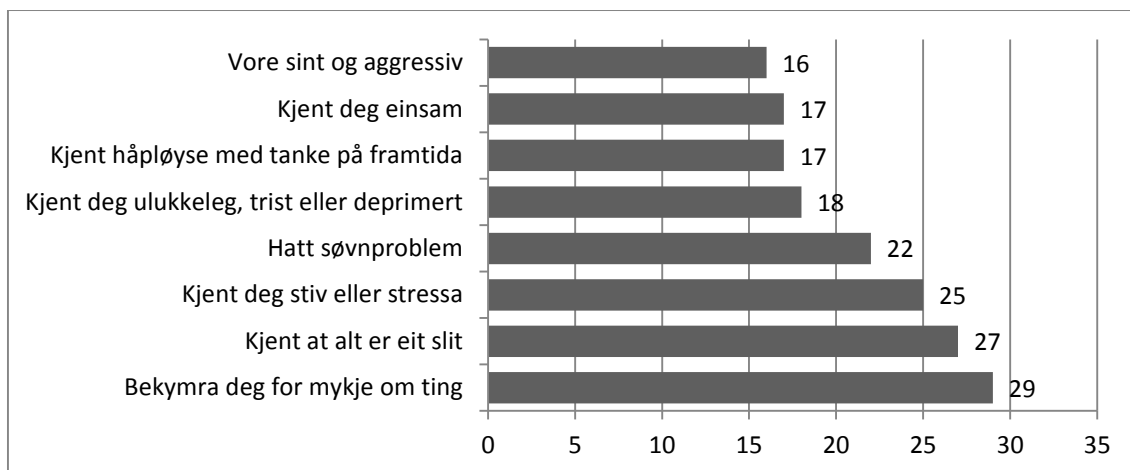
slik. For fars vedkomande var det tilsvarande fallet frå 40 til 23 prosent. Det var liten skilnad mellom kommunane på denne variabelen.

Oppsummering

- Når livet blir vanskeleg er det først og fremst mor og nære vener elevane søker hjelp og støtte hos.
- Oppover i klassetrinna er det ein klart fallande tendens til at elevane i det heile tatt går til andre med sine problem og utfordringar.

2.9 Psykisk helse

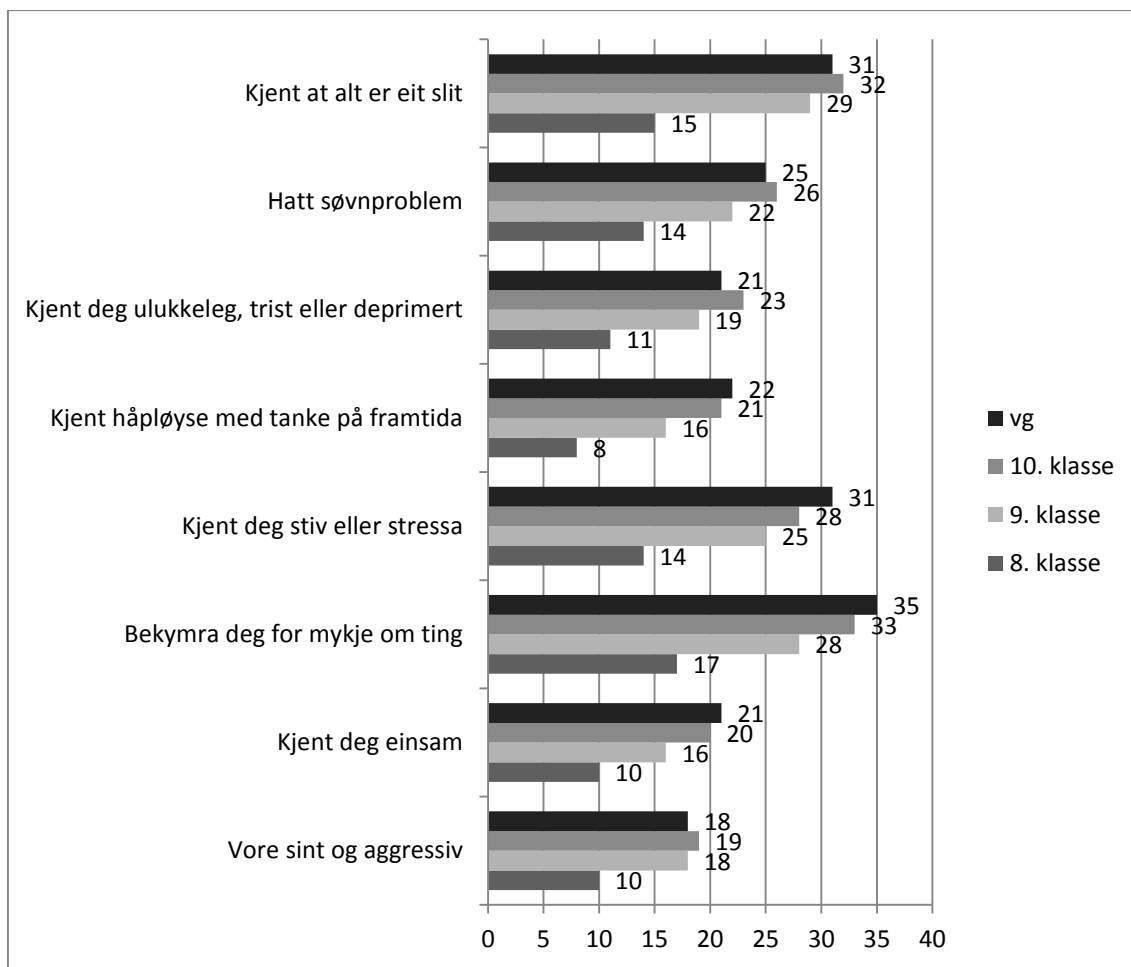
Eit spørsmålsbatteri i skjemaet hadde til føremål å kartlegge den psykiske helsa til elevane. Det vart gjort ved å be dei om å ta standpunkt til utsegnene som er gjengitt i søylediagrammet nedanfor. Det innleiande spørsmålet var slik: «Har du i løpet av den siste veka vore plaga av noko av dette?» Søylen framstiller den prosentvise andelen som har svara «Ganske mykje plaga» + «Veldig mykje plaga».

Figur 38 Psykisk helse. Prosentvis fordeling.

Vi ser at ein stor prosentvis andel av elevane ikkje har det så godt. Heile 29 prosent, nesten ein tredjedel, meiner sjølve at dei har vore plaga av at dei «bekymrar seg for mykje om ting» den siste veka. Også fleire av dei andre variablane kjem ut med høge verdiar.

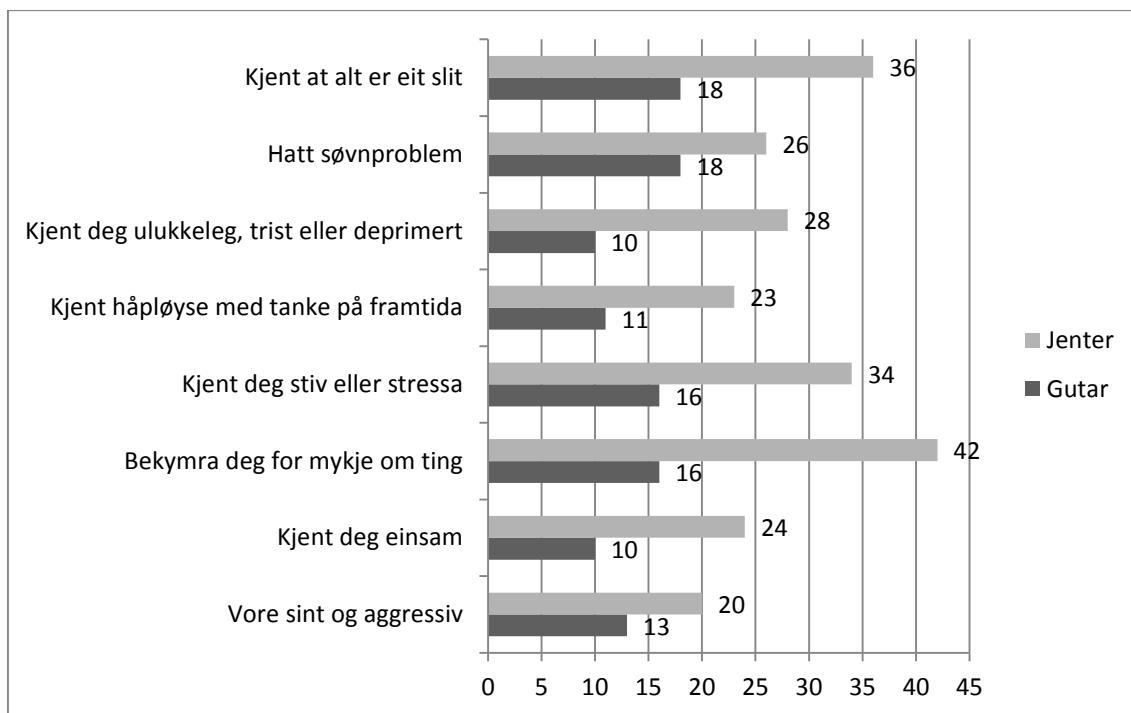
Den grafiske framstillinga nedanfor framstiller svara på dei variablane som er lista opp i tabellen framanfor, sortert på klassenivå. Søylen framstiller den prosentvise andelen som har svara «Ganske mykje plaga» + «Veldig mykje plaga».

Figur 39 Psykisk helse og uhelse. Prosentvis fordeling etter klasstrinn.

Av figuren kan vi lese oss til at det skjer ei gradvis forverring etter alle dimensjonane som er førte opp i figuren ovanfor, oppover i klasstrinna. Men «forverringstakten» blir noko redusert ved overgangen frå ungdomsskulen til vidaregåande skule.

Vi ville undersøke om det var nokon skilnad mellom gutar og jenter i dette spørsmålet. Vi sette opp resultatet i søylediagrammet nedanfor. Søylene framstiller dei som kryssa av for «Ganske mykje plaga» og «Veldig mykje plaga».

Figur 40 Psykisk helse og uhelse. Prosentvis fordeling etter kjønn.

Vi ser av diagrammet at jentene kjem dårlegare ut enn gutane på alle variablane i diagrammet. På nokre av dimensjonane er skilnadene dramatiske. På fleire av variablane er det meir enn dobbelt så stor andel av jentene som har problem enn gutane («ulukkeleg, trist eller deprimert», «håpløyse med tanke på framtida», «stiv eller stressa», «bekymra deg for mykje» og «kjent deg einsam»). Skilnadene er størst på «bekymra deg for mykje», med ein skilnad i prosentpoeng på 26.

Oppsummering

- Meir enn ein fjerdedel av elevane synest at dei i løpet av den siste veka har «bekymra seg for mykje om ting», at dei har «kjent at alt er eit slit» og at dei har kjent seg «stiv eller stressa».
- Det skjer ei gradvis forverring av opplevd livskvalitet oppover i klassetrinna. Men «forverringstakten» vert noko redusert ved overgang frå ungdomsskule til vidaregåande skule.
- Jentene har ein klart dårlegare livskvalitet enn gutane.

2.10 Matvanar og fysisk aktivitet

Det elektroniske skjemaet hadde med to spørsmål for å kartlegge matvanane til respondentane og korleis dei opplever måltida. Tabellen nedanfor gjengir resultata for kva elevane svara når dei vart bedne om å krysse av for kor ofte dei inntok dei måltida som er lista opp. Cellene inneheld den prosentvise fordelinga på svaralternativa.

Tabell 9 Matvanar. Prosentvis fordeling.

Kor ofte brukar du å ete følgjande i løpet av ei veke?	Sjeldan eller aldri	1 gong i veka	2-5 gonger i veka	Kvar dag
Frukost	9	5	19	68
Lunsj/formiddagsmat/niste	5	4	31	60

Vi ser av tabellen at ein forholdsvis stor andel av elevane ikkje et frukost eller lunsj dagleg.

På spørsmål om kor ofte respondentane var så fysisk aktive at dei vart andpustne eller sveitte kryssa 51 prosent av for svaralternativet «Minst tre gonger i veka». 26 prosent svara «1-2 gonger i veka». Fordi vi ville vite meir om dette, vart elevane presenterte for spørsmålsbatteriet nedanfor. Svaralternativa var «Aldri», «Sjeldan», «1-2 gonger i månaden», «1-2 gonger i veka», «Minst 3-4 gonger i veka», «Minst 5 gonger i veka». I tabellen nedanfor har vi slått saman dei tre sistnemnde verdiane.

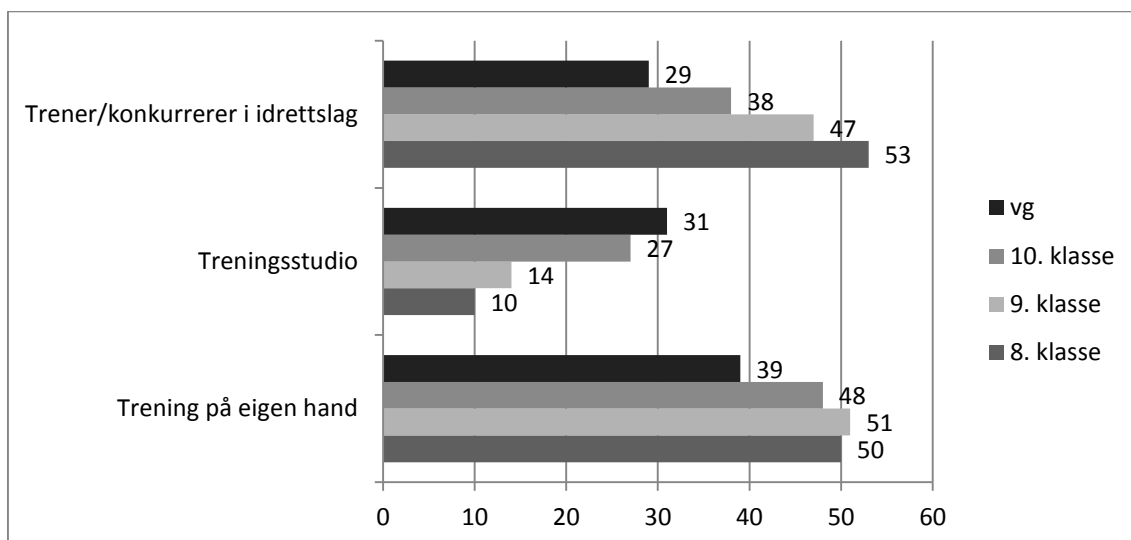
Tabell 10 Kor ofte trener du. Prosentvis fordeling.

Kor ofte trener du, eller driv med følgjande aktivitetar?	1 gong i veka eller oftare
Trener eller konkurrerer i eit idrettslag	42
Trener på treningsstudio eller helsestudio	20
Trener eller trimmar på eiga hand (spring, sym, sykklar, går tur)	47

Vi ser av tabellen at 42 prosent av elevane trener eller konkurrerer i eit idrettslag, at 20 prosent trener på treningsstudio og at 47 prosent trener/trimmer på eigen hand.

Vi analyserte dei idrettslege aktivitetane som er lista opp i tabellen ovanfor med klassetrinn som uavhengig variabel, og på det grunnlaget sett vi opp den grafiske framstillinga nedanfor. Talstorleikane inne i figuren angir kor stor prosentvis andel

innanfor kvart skuletrinn som svara «1-2 gonger i veka» , «3-4 gonger i veka» og «Minst 5 gonger i veka».

Figur 41 Kor ofte trenar du. Prosentvis fordeling. Berre elevar som trenar minst ein gong i veka.

Av figuren kan vi lese oss til dette: Når det gjeld trening/konkurransse i regi av idrettslag, vert aktiviteten nesten halvert frå 8. klasse til 1. klasse vidaregåande. «Trening på eigen hand» vert også sterkt redusert i løpet av det same klassespenet, frå 50 til 39 prosent.

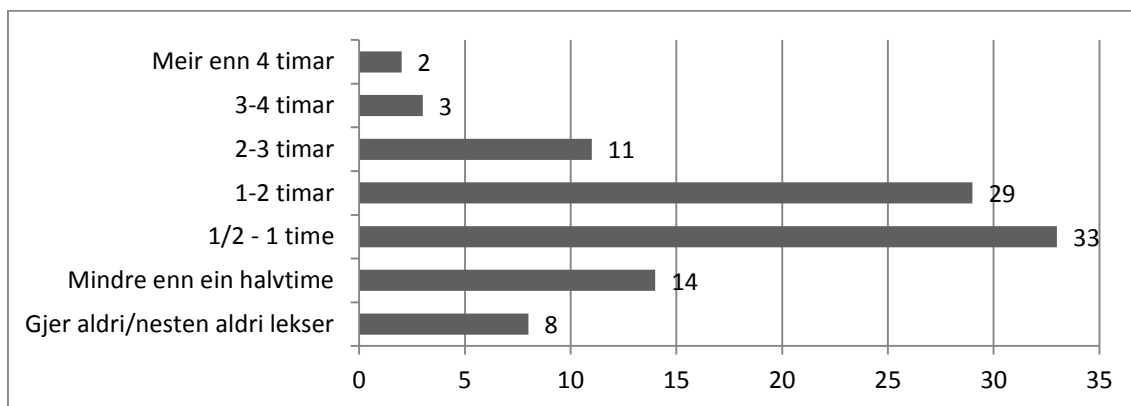
Når det gjeld bruk av treningsstudio ser vi at tendensen er motsett: Aktiviteten vert tredobla.

Oppsummering

- Ein forholdsvis stor andel av elevane et sjeldan eller aldri frukost (9 prosent) eller lunsj (5 prosent).
- 42 prosent av elevane trenar eller konkurrerer i regi av idrettslag
- Aktiviteten innanfor kategorien «Trener/konkurrerer i idrettslag» vert om lag halvert frå 8. klasse til 1. klasse vidaregåande.

2.11 Lekser og annan aktivitet

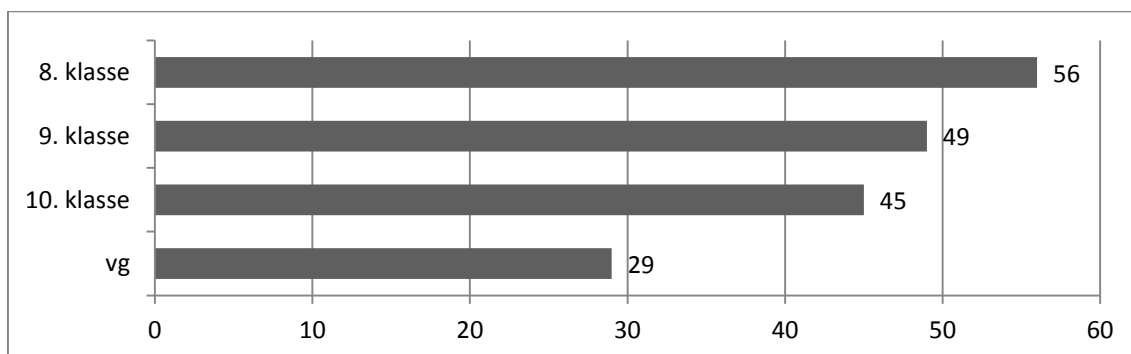
Figuren nedanfor gir informasjon om kor mykje tid elevane brukar på leksearbeid.

Figur 42 Tid brukt til leksearbeid. Prosentvis fordeling.

Av figuren kan vi lese at 1/3 brukar $\frac{1}{2}$ - 1 time på lekselesing dagleg, og det er om lag den same andelen som brukar 1-2 timar. 45 prosent av elevane brukar meir enn ein time dagleg til dette.

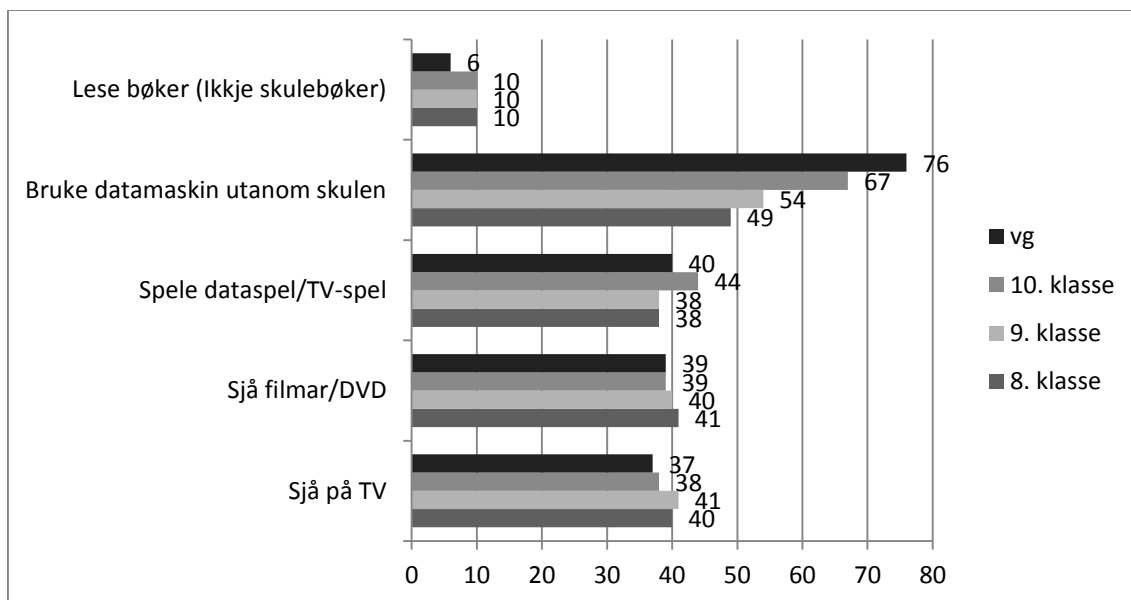
For å undersøke om det var skilnader mellom dei ulike klassenivåa når det gjeld spørsmålet om kor mykje tid som går med til leksearbeid, sette vi opp figuren nedanfor. Søylenes representerer den prosentvise andelen av elevane på kvart av klassetrinna som brukte ein time eller meir på skularbeidet dagleg.

Figur 43 Prosentvis andel som brukte ein time eller meir til leksearbeid etter klassetrinn.

Figuren viser mellom anna at den prosentvise andelen av elevane som brukar ein time eller meir på leksearbeid på ein gjennomsnittsdag er om lag dobbelt så stor mellom 8. klassingane som mellom vg-elevane.

Men elevane er aktive med mange andre ting i fritida si enn berre å arbeide med lekser. Og korleis dei brukar fritida si vart kartlagt ved å stille dette spørsmålet: «Tenk på ein gjennomsnittleg dag. Kor lang tid bruker du på følgjande:» Svaralternativa går fram av figuren nedanfor. Søylen i diagrammet viser kor stor prosentvis andel av elevane som brukte ein time eller meir på den aktuelle aktiviteten.

Figur 44 Tidsbruk på ulike aktivitetar. Prosentvis andel som brukte ein time eller meir.

Figuren viser at det var liten skilnad på aktivitetsnivået mellom klassetrinna, målt med dei variablane som framgår av figuren, med eitt unntak: Bruk av datamaskin utanom skulen aukar sterkt opp gjennom skuletrinna. I 8. klasse var det 49 prosent av elevane som brukte datamaskin ein time eller meir utanom skuletida. Det tilsvarande talet for 1. klasse vidaregåande var 76.

Oppsummering

- 45 prosent av elevane brukar ein time eller meir dagleg til lekselesing.
- Den prosentvise andelen av elevane som brukar ein time eller meir på leksearbeid dagleg er om lag dobbelt så stor mellom 8. klassingane som mellom vg-elevane.
- Det er liten skilnad klassetrinna i mellom når det gjeld tidsbruk på ulike fritidsaktivitetar. Men det er eitt unntak. Bruk av datamaskin utanom skulen aukar sterkt opp gjennom klassetrinna.

2.12 Framtid og notid

Elevane vart også bedne om å tenke gjennom sin noverande situasjon og også å gjere seg opp nokre tankar om framtida. Svara framgår av tabellen, og tala står for prosent⁸.

Tabell 11 Tankar om framtida. Prosentvis fordeling.

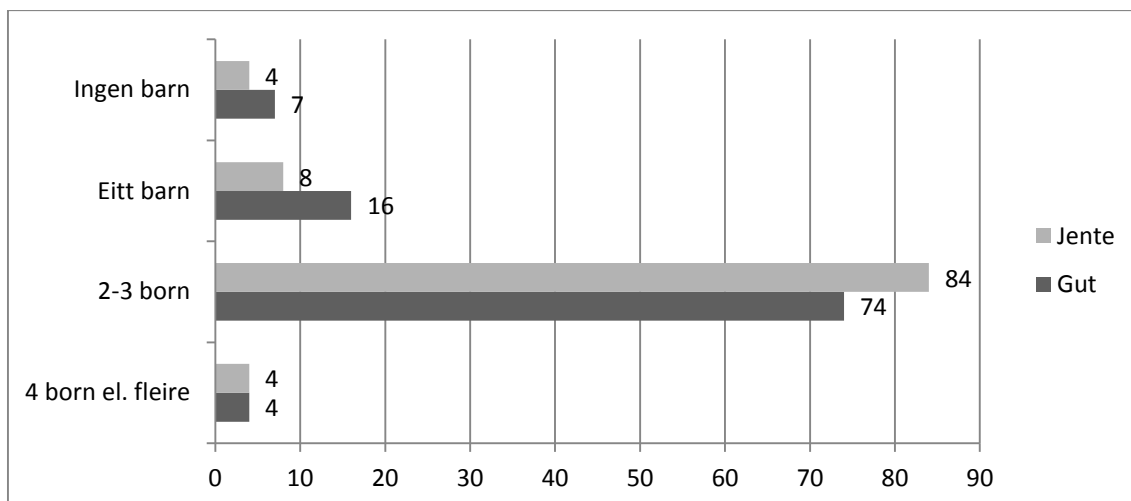
Korleis trur du framtida di vil bli? Trur du at du...	Ja	Nei	Veit ikkje
...nokon gong vil bli arbeidslaus?	8	58	35
...vil kome til å få eit godt og lukkeleg liv?	74	2	24
...vil kome til å ta utdanning på universitet eller høgskule?	61	7	33

Som vi ser er det nokså store «veit-ikkje»-andelar, og det gjer det vanskeleg å tolke tabellen. Vi bør likevel merke oss at 61 prosent trudde at dei vil kome til å ta universitets- eller høgskuleutdanning. Berre 7 prosent svara nei på dette. Vi merker oss også at elevane er store optimistar med tanke på utsiktene til å få eit «godt og lukkeleg liv». 74 prosent svara «ja» på dette. Berre 2 prosent svara «nei». Det var svært liten skilnad kommunane i mellom på dei variablane som vert framstilte i denne tabellen.

Elevane fekk også spørsmål om kor mange born dei trudde dei ville kome til å få. Vi splitta materialet etter kjønn, etter som vi tenkte at gutar og jenter kunne ha ulikt syn på dette. Svara på dette spørsmålet fordelte seg slik den grafiske framstillinga nedanfor viser.⁹

⁸ I 2013-versjonen av rapporten var det med to variablar til, om ein vil "kome til å bli buande i Noreg når du vert vaksen" og om vi vil kome til "å få ei miljøkatastrofe".

⁹ Dette spørsmålet vart ikkje stilt i 2014-versjonen av spørjeskjemaet. Data frå Herøy inngår derfor ikkje i datagrunnlaget for denne figuren.

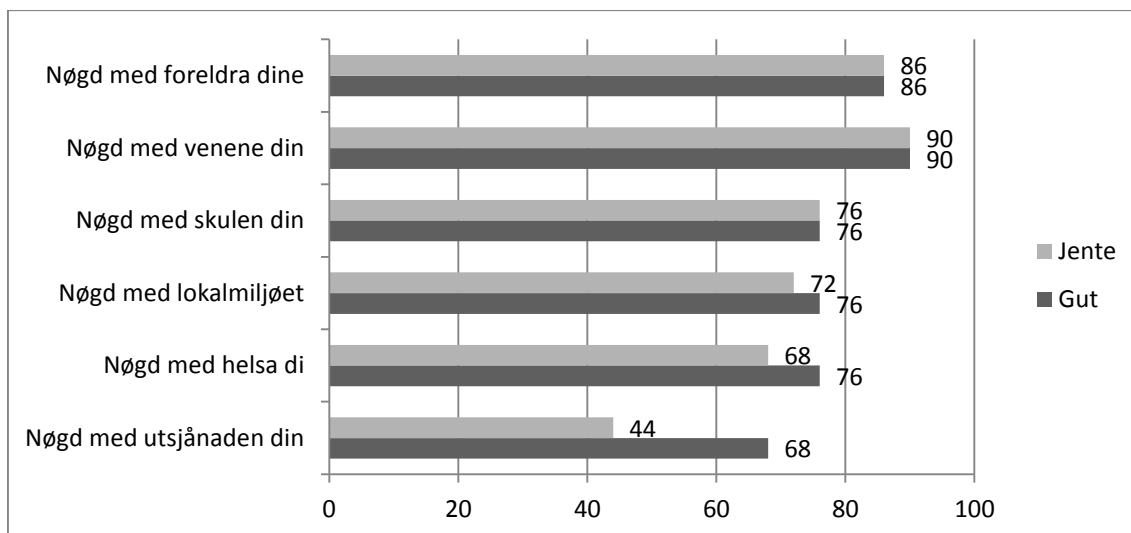

Figur 45 Kor mange born får du? Etter kjønn. Prosentvise andelar.

Vi ser at både gutar og jenter ser på 2-3 som den ideale storleiken på barneflokken. Slik sett avspeglar vel desse synspunkta det som er den mest utbreidde storleiken på barneflokkane i dag. Vi merker oss også at det er ein tendens til at jentene trur dei kjem til å få fleire born enn gutane.

Den grafiske framstillinga nedanfor viser kor nøgde elevane er med forskjellige sider ved livet sitt. Det spørsmålsbatteriet som figuren byggjer på hadde desse verdiane: «Særs misnøgd», «Litt misnøgd», «Korkje nøgd eller misnøgd», «Litt nøgd», «Særs nøgd». Grunnlaget for søylene i diagrammet er dei som har svara «Litt nøgd» og «Særs nøgd». Vi har vi splitta dette på kjønn fordi vi tenkte at det kunne vere skilnad på gutar og jenter når det galdt desse variablane.¹⁰

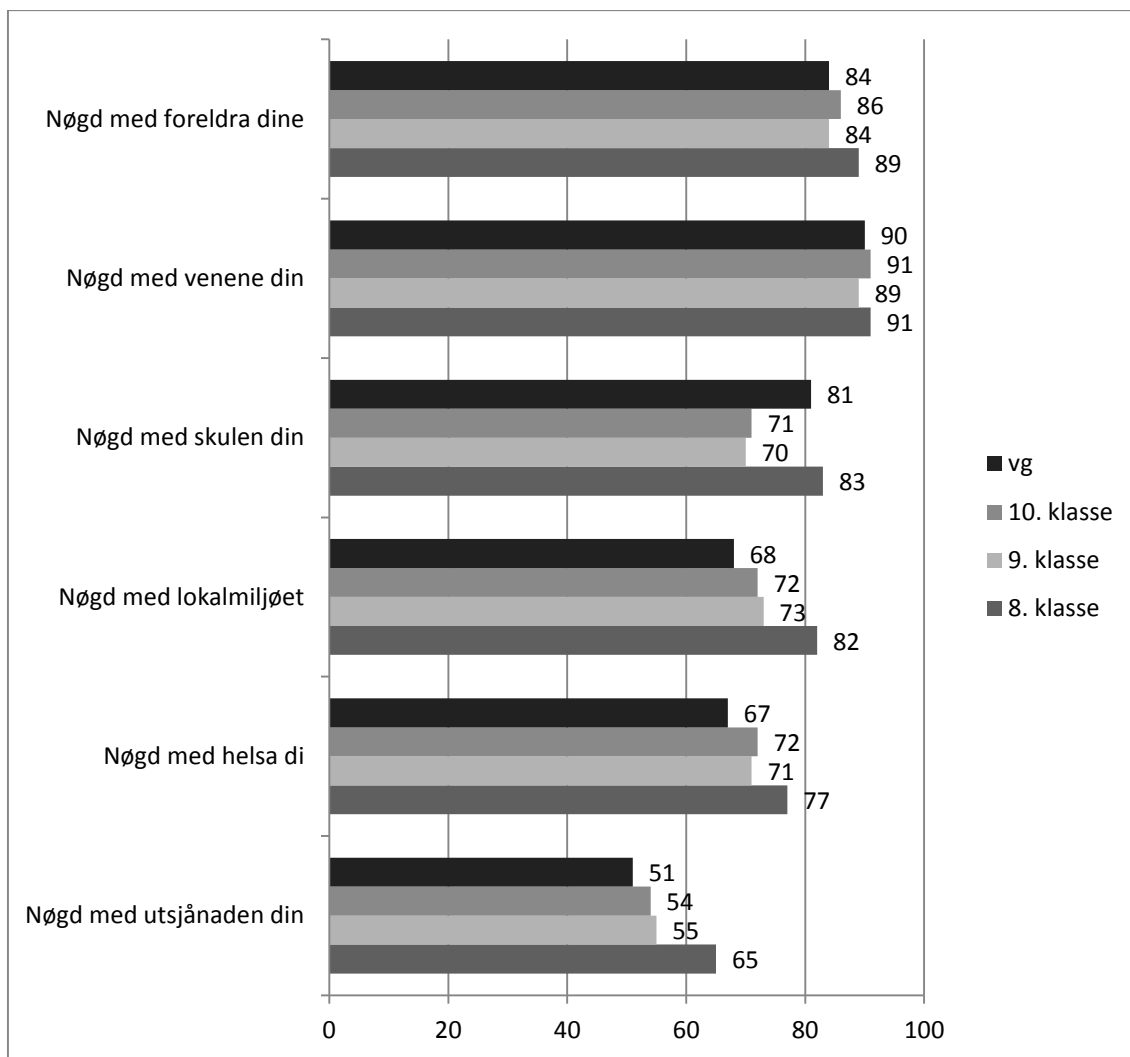
¹⁰ | 2013-versjonen av det med eitt alternativ til: "Nøgd med det norske samfunnet?"]

Figur 46 Syn på ulike sider ved livet. Etter kjønn. Prosentvis andel.

Figuren viser at elevane er godt nøgde med dei fleste aspekt ved livet sitt. Det viser seg at dei er aller mest nøgde med foreldra og venene sine. Og det er liten skilnad på gutar og jenter. Men når det gjeld utsjånaden sin, så stiller saka seg heilt annleis. Det var dette elevane var minst nøgde med, og det er som vi ser stor skilnad på gutar og jenter. Jentene er langt mindre nøgde med utsjånaden sin enn gutane. Berre 44 prosent av dei var nøgde med dette. Den tilsvarande prosenten for gutane var som vi ser 66. Det var også ein skilnad på gutar og jenter i vurderinga av helsetilstanden sin. Gutane var meir nøgde enn jentene, 76 mot 68 prosent.

Vi analyserte også desse variablane mot klassetrinn, og resultatet går fram av figuren nedanfor. Søylen i diagrammet representerer den prosentvise andelen innanfor kvart klassetrinn som kryssa av for «Litt nøgde» og «Særs nøgde»

Figur 47 Syn på ulike sider av livet. Etter klasstrinn. Prosentvis fordeling.

Dersom vi held fokus på dei tre nederste variablane i figuren ovanfor, ser vi at det er ein klar tendens til at elevane vert mindre og mindre nøgde med desse sidene ved livet sitt etter som ein går oppover i klasstrinna. Vi ser vidare at det på dei to øverste variablane i figuren ikkje er nokon nemneverdig skilnad på klasstrinn med omsyn til kor nøgde elevane er. Når det gjeld den tredje variabelen sett ovanfrå, kor nøgde elevane er med skulen sin, ser vi at det er 8.-klassingane og vg-elevane som er mest nøgde.

Oppsummering

- 61 prosent av elevane trudde at dei ville kome til å ta universitets- eller høgskuleutdanning.
- 74 prosent trudde at dei ville kome til å få eit «godt og lukkeleg liv».
- Både gutar og jenter ser på 2-3 born som ein passeleg stor barneflokk.
- Jentene trur at dei vil kome til å få fleire born enn gutane.
- Elevane er godt nøgde med dei fleste aspekt av livet sitt, men minst nøgde med utsjånaden sin. Jentene er langt mindre nøgde med dette enn gutane.
- Det er ein tendens til at elevane vert mindre og mindre nøgde med fleire sider ved livet sitt etter som dei kjem oppover på klassetrinna.

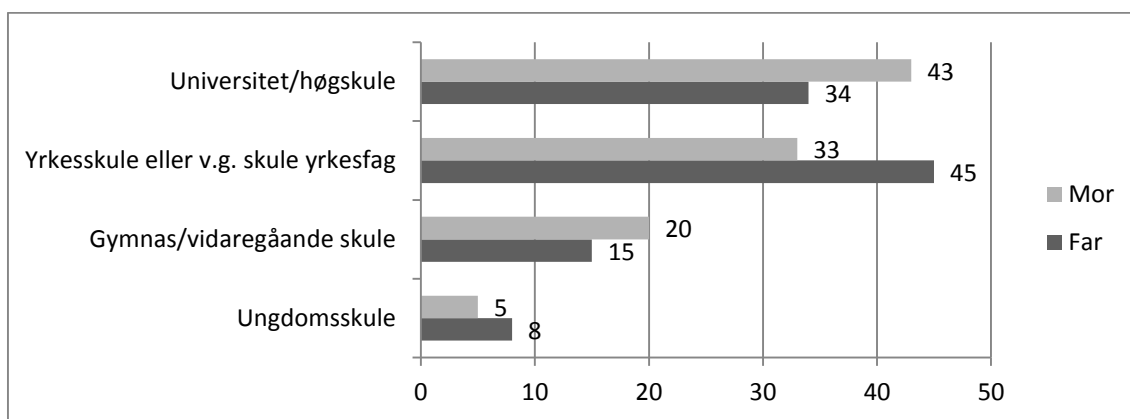
DEL 2

3. PRESENTASJON AV MATERIALET FRÅ «MØRE OG ROMSDALS-PAKKEN»¹¹

3.1 Foreldras utdanning

Foreldras utdanning kan ofte vere ein sentral variabel for å forstå livssituasjonen til borna deira. Derfor spurde vi om dette, og vi ga spørsmålet denne ordlyden: «Kryss av for det høgaste utdanningsnivået – set eitt kryss for mor og eitt kryss for far!»

Svaralternativa var slik som det går fram av figuren nedanfor.

Figur 48 Fars og mors utdanning. Prosentvis fordeling.

Vi ser at mødrene til respondentane våre hadde betre utdanning enn fedrane. Det kjem klårast til uttrykk ved å feste blikket på verdien «Universitet/høgskule». Som vi ser hadde 43 prosent av mødrene utdanning på dette nivået, mot 34 prosent for fedrane. Tilsvarande ser vi at ein større andel av fedrane enn mødrene ikkje hadde høgare utdanning enn ungdomsskule.

¹¹ Vi gjer merksam på at det ikkje er gjort endringar i skjemaet til Mørepakken frå 2013-versjonen av undersøkinga til 2014-versjonen. Den einaste endringa i høve til 2013-versjonen av rapporten er at Herøy har kome til som ein del av datagrunnlaget.

Vi tenkte at det kunne vere sannsynleg at det var ein viss skilnad når det gjeld utdanningsnivå i kommunane våre, og vi sette derfor opp den grafiske framstillinga nedanfor. Søylen i diagrammet viser den prosentvise andelen av fedrane og mødrene som hadde universitets-/høgskuleutdanning.

Tabell 12 Mors og fares høgaste utdanning. Prosentvis fordeling. Etter kommune.

	Van- ylven	Sande	Volda	Ørsta	Giske	Hareid	Herøy
Mor – universitets- /høgskuleutdanning	27	48	50	42	39	52	40
Far – universitets- /høgskuleutdanning	20	41	45	30	37	41	33

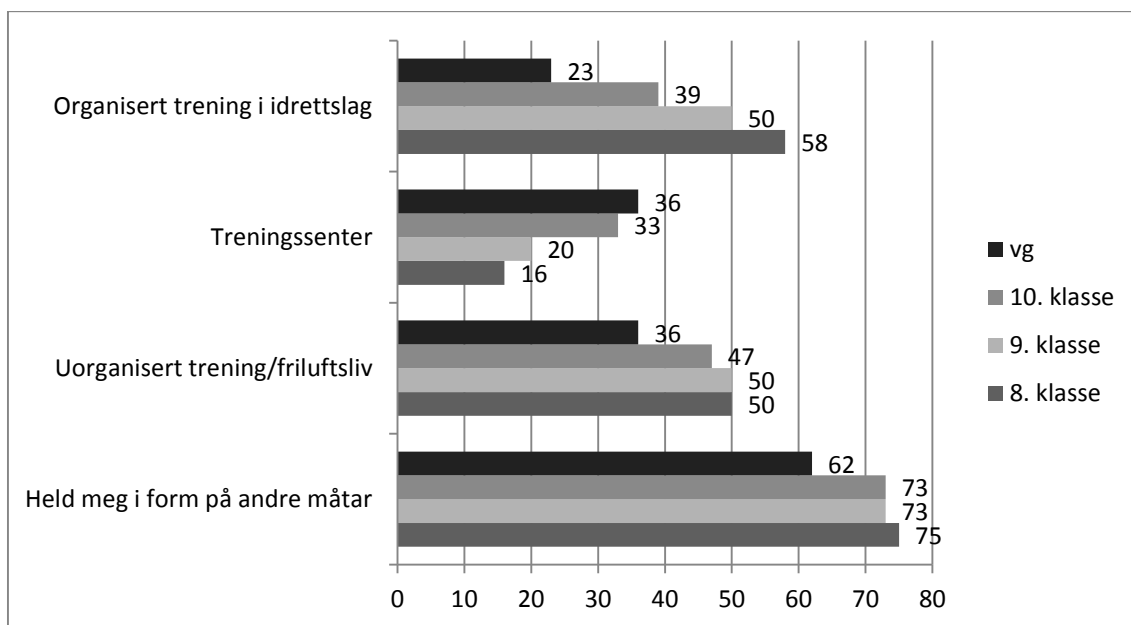
Figuren viser at det er mellom mødrene til volda- og hareidselevane ein finn den største andelen som har universitets- og høgskuleutdanning (50-52 prosent). Vi ser også at mødrene hadde høgare utdanning enn fedrane i alle dei seks kommunane i undersøkinga. Figuren viser også at elevane i Volda, Hareid og Sande er dei kommunane der utdanninga til respondentane sine fedre er høgast (41-42 prosent). For fedrane sin del var det om lag ein dobbelt så høg prosentvis andel som hadde høgskule-/universitetsutdanning i desse kommunane som i den kommunen som ligg lågast på denne variabelen, nemleg Vanylven (21 prosent).

Oppsummering

- Mellom mødrene til volda- og hareidselevane finn ein den største andelen som har universitets- og høgskuleutdanning.
- Elevane i Volda, Hareid og Sande er dei kommunane der utdanninga til respondentane sine fedre er høgast.
- Mødrene hadde høgare utdanning enn fedrane i alle dei sju kommunane i undersøkinga.
- 43 prosent av mødrene og 36 prosent av fedrane til respondentane våre hadde universitets-/høgskuleutdanning.

3.2 Trening, idrett og friluftsliv

Det å kartlegge respondentane sine haldningar og aktivitetar til trening og idrett var eit viktig føremål med denne undersøkinga. Derfor stilte vi ei rekke spørsmål innanfor dette temaområdet, om dei formene for idrett/fysisk aktivitet som framgår av figuren nedanfor. På variablane kunne respondentane velge mellom desse tre verdiane: «Ja», «Tidlegare, men ikkje no», «Har aldri drive med dette». På søylediagrammet nedanfor representerer søylene den prosentvise andelen av respondentane som har kryssa av for «ja». Vi har splitta svara på dette spørsmålet på klassetrinn. Vi gjer merksam på at respondentane kunne krysse på fleire av variablane (representert ved søylene).

Figur 49 Aktiv form for trening? Prosentvis fordeling.

Av søylediagrammet ovanfor kan vi lese oss til at organisert trening i idrettslag går sterkt tilbake frå 8. klasse til 1. klasse vidaregåande. Aktiviteten i 1. klasse på vidaregåande er berre halvparten så stor som i 8. klasse. Men dei vidaregåande elevane er langt meir aktive enn 8.-klassingane når det gjeld bruk av treningscenter. Når det gjeld dei to andre treningsformene, «Uorganisert trening/friluftsliv» og «Held meg i form på andre måtar» ser vi at det er stabilitet klassetrinna i mellom på ungdomsskulenivået, men at det skjer eit fall i aktiviteten ved overgang til vidaregåande skule.

For å finne ut kvifor dei som ikkje driv med aktiv trening ikkje gjer det, spurde vi om det. Elevane vart bedne om å svare på dette ved å krysse av på 8 variablar, dei som er lista

opp i tabellen nedanfor, og som hadde desse verdiane: «Særs viktig», «Litt viktig», «Ikkje viktig». I tabellen har vi tatt med berre dei som kryssa av for «Særs viktig».

Tabell 13 Grunn til at du ikkje driv med aktiv trening? prosentvis fordeling for dei som svara «særs viktig».

	8. klasse	9. klasse	10. klasse	vg
Eg har andre interesser	30	35	32	37
Eg har ikkje tid	17	22	23	19
Eg skulle gjerne trene, men kjem aldri i gong	22	26	28	32
Eg har ikkje funne ei treningsform som høver for meg	22	20	21	21
Eg får mosjon på andre måtar (går, sykklar og liknande)	34	37	29	24
Eg er i for dårleg form	9	13	13	17
Foreldra mine vil ikkje at eg skal bruke tid til trening	8	9	6	5
Eg er ikkje flink i sport/idrett	18	20	15	16

Vi ser av tabellen at det var forholdsvis liten skilnad i grunngevingane for ikkje å trene mellom respondentane på dei fire klassetrinna. Skilnadene mellom klassetrinna var størst på variablane «Eg skulle gjerne trene, men kjem aldri i gong» og «Eg får mosjon på andre måtar». På begge variablane var prosentdifferansen mellom 8. klasse og vg 10, men med ulikt forteikn.

På tilsvarande måte vart elevane spurde: «Dersom du ikkje trenar i eit idrettslag, kva er grunnen til det?» Elevane vart bedne om å vurdere kvart av utsegnene og krysse av for enten «Særs viktig», «Litt viktig», «Ikkje viktig». I tabellen har vi tatt med dei som kryssa av for «Særs viktig» + «Litt viktig».

Tabell 14 Grunn til at du ikkje trener i eit idrettslag? prosentvis fordeling for dei som svara «Særs viktig» + «Litt viktig». Rangert frå høgast til lågast.

Eg vil ikkje forplikte meg til faste treningar	49
Eg har aldri vore flink i sport	46
Trenarane brydde seg berre om dei flinkaste	45
Eg har aldri vore interessert i idrett	44
Treningstidene passa ikkje for meg	43
Kjenner meg ikkje heime saman med dei som trener i idrettslag	42
Ingen av venene mine trener i idrettslag	37
Eg likte ikkje trenarane	34
Det er for dyrt	28
Idrettsanlegget er for dårleg	27
Eg liker ikkje folk som driv med idrett	19
Foreldra mine vil ikkje at eg er med i eit idrettslag	13

Vi ser av tabellen at verdien «Særs viktig» + «Litt viktig» vart oftast kryssa av på variablane «Eg vil ikkje forplikte meg til faste treningar», «Eg har aldri vore flink i sport» og «Trenarane brydde seg berre om dei flinkaste». Det var liten skilnad mellom kommunane og mellom klassetrinna på dei variablane som inngår i tabellen ovanfor.

For å kartlegge elevane sine noverande og tidlegare idrettslege aktivitetar, stilte vi dette spørsmålet: «Har du dei siste to åra sjølv deltatt i desse idrettsaktivitetane?», og med «desse idrettsaktivitetane» var det meint dei som er opplista i tabellen nedanfor. Dei som kryssa av for at dei hadde delteke i den aktuelle idrettane inngår i tabellen. Det vart gjort merksam på at ein kunne gi fleire svar for kvar idrettsaktivitet.

Tabell 15 Deltaking i ulike idrettsaktivitetar. Prosentar.¹² Aktivitetar ordna etter andel som har delteke i organisert trening og konkurransar.

Idrettsaktivitet	Organisert trening og konkurransar i idrettslag	Uorganisert trening / fritidsaktivitet	Har slutta med dette i løpet av dei to siste åra	Har aldri drive med dette
Fotball	42	14	21	21
Handball	14	6	15	54
Turn, Rytmask Sportsgymnastikk, dans	9	8	10	61
Styrketrening, helsestudio, kroppsbygging	8	28	6	49
Ski (langrenn, alpint, brett eller andre)	7	39	8	37
Sykling	6	37	4	43
Volleyball	6	14	6	63
Friidrett	6	12	12	58
Symjing	5	19	9	56
Skyting	5	11	6	66
Bryting, kampsport (judo, karate eller andre)	4	3	7	72
Andre idrettar og fysiske aktivitetar	11	29	7	41

Etter som elevane kunne sette av fleire kryss for kvar aktivitet, må tabellen lesast slik, dømme: 42 prosent av elevane spelte fotball i form av «organisert trening og konkurransar i idrettslag», 58 prosent gjorde det ikkje. 14 prosent av elevane spelte fotball i form av «uorganisert trening/fritidsaktivitet» og 86 prosent gjorde det ikkje, osv.

Vi ser at fotball er den suverene «vinnaren» av dei idrettslege aktivitetane som er lista opp i tabellen. Heile 42 prosent spelte fotball i organiserte former i eit idrettslag. Nr 2 i tabellen, organisert handballaktivitet, var det berre 14 prosent som var aktive med.

¹² Data frå Herøy inngår ikkje i datagrunnlaget for denne tabellen.

For å få eit endå meir tydeleg svar på det spørsmålet som vart stilt i tabellen ovanfor, stilte vi også dette: «Om du har vore aktiv innanfor fleire idrettar – kva idrett har du brukt mest tid på dei siste to åra? Set eitt kryss».

Tabell 16 Kva idrett har du brukt mest tid på? Prosentvis fordeling. Idrettar i synkande rekkjefølgje.

Idrettsaktivitet	Har brukt mest tid på denne idretten
Fotball	42
Handball	11
Turn, Rytmask Sportsgymnastikk, dans	8
Styrketrening, helsestudio, kroppsbygging	7
Ski (langrenn, alpint, brett eller andre)	6
Sykling	5
Symjing	3
Volleyball	3
Bryting, kampsport (judo, karate eller andre)	3
Friidrett	2
Skyting	2
Andre idrettar og fysiske aktivitetar	9

Den informasjonen som ligg i denne tabellen stadfester det som kom fram i den førre tabellen. Fotball er den idretten som den største andelen av elevane brukar mest tid på, 43 prosent, og avstanden ned til handball er svært stor.

Vi undersøkte også korleis «karrieren» utvikla seg gjennom klassetrinna med omsyn til dette spørsmålet. Men berre dei to hyppigaste formene for idrett som er nemnde i tabellen ovanfor, fotball og handball, hadde mange nok avkryssingar til at analyser er forsvarlege. Sjå tabellen nedanfor.

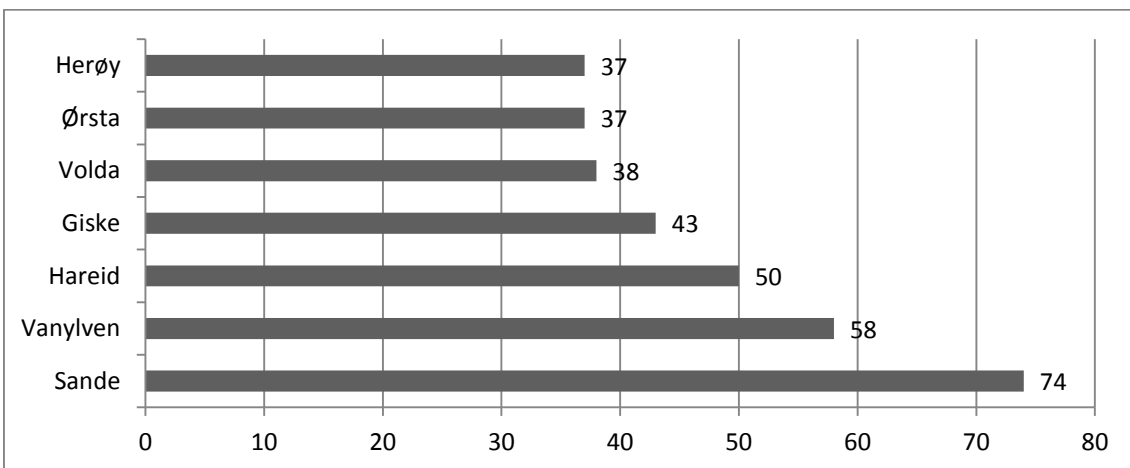
Tabell 17 «Kva idrett har du brukt mest tid på?» Fotball- og handballkarrierer. Prosentvis andel.

	8. klasse	9. klasse	10. klasse	vg
Fotball	48	42	39	35

Handball	12	13	10	7
----------	----	----	----	---

Tabellen viser at medan det var 48 prosent av elevane i 8. klasse som svara at fotball var den idretten dei brukte mest tid på, så var den tilsvarande andelen for vg-elevane nede i 35. For handballidretten ser vi at utviklinga var noko ujamn.

Når det gjeld fotball var det ein viss skilnad kommunane i mellom. Det går fram av figuren nedanfor. Figuren framstiller prosentandelen som har kryssa av for at fotballspel har vore den idretten vedkomande har brukt mest tid på dei siste to åra.

Figur 50 Prosentvis andel som angir fotball som viktigaste idrett. Kommunar i stigande rekkjefølgje.

Figuren viser at det var store skilnader kommunane i mellom med tanke på kor stor prosentandel av elevane som hadde kryssa av for at fotball hadde vore den idretten som ein hadde brukt mest tid på dei siste to åra. Det var ein dobbelt så høg prosentandel som kryssa av for dette i Sande (74 prosent) som i Ørsta og Herøy (37 prosent).

Vi bad også respondentane om å vurdere kvaliteten ved ulike sider ved den/dei aktivitetane som dei hadde vore med på eller som dei var aktive med no. Det vi ba dei om å vurdere er lista opp i tabellen nedanfor. Spørsmålet var forma slik: «Gi di vurdering av idretten du har brukt mest tid på dei siste to åra, også om du har slutta med idretten». Svaralternativa var «Høver svært godt», «Høver ganske godt», «Høver ganske dårleg» og «Høver særst dårleg». Cellene i tabellen nedanfor uttrykker den prosentvise andelen som har svara «Høver svært godt» og «Høver ganske godt».

Tabell 18 Kvalitet på idrettslag og treningar. Prosentvis fordeling som svara «Høver svært godt» og «Høver ganske godt». Etter klassetrinn. Svar sortert i synkende rekkjefølgje for 8. klasse.

	8. klasse	9. klasse	10. klasse	Vg. skule	Endring
Trenarane i klubben var gode på idretten	88	88	85	80	-8
Vi fekk god informasjon om trening, kamp/konkurrans og andre arrangement	87	84	83	77	-10
Utøvarane viste god innsats på treningane	86	84	84	80	-6
Foreldra var flinke til å støtte opp om laget	86	84	80	75	-11
Trenarane i klubben var flinke til å engasjere alle i treningsgruppa	85	83	80	75	-10
Det var lett å kome til idrettsanlegget	84	81	79	74	-10
Treningstidene passa bra i høve til lekser og andre aktivitetar	84	76	74	65	-19
Vi hadde mange kjekke turar og reiser	70	67	69	58	-12
Vi hadde for få treningar	41	30	27	30	-11

Hovudintrykket ein sit igjen med etter lesinga av denne tabellen er at vurderingane av dei idrettane respondentane har vore med på, eller driv med i dag, vert gradvis mindre positive opp gjennom klassetrinna. Den variabelen som hadde størst fall er den sistnemnde i tabellen, «Treningstidene...». Vi ser at det der var eit fall på 19 prosentpoeng, og fleire av dei andre variablane hadde eit fall på rundt 10 prosentpoeng.

Tabellen nedanfor gir informasjon om elevane sitt forhold til ulike former av friluftsliv. Spørsmålet som ligg til grunn for svarfordelinga i denne tabellen var slik: «Kor ofte brukar du å gjere følgjande ting? Tenk på den tida på året då det er sesong for dei ulike

aktivitetane.» Tala i gir uttrykk for den prosentvise andelen i kvar kommune som driv med dei opplista friluftaktivitetane ein eller fleire gonger i månaden.

Tabell 19 Friluftsliv. Prosentvis fordeling. Kommunar i alfabetisk rekkjefølgje.

	Giske	Hareid	Herøy	Sande	Vanylven	Volda	Ørsta
Går på skitur i fjell, skog og mark	46	31 ¹³	41	46	55	58	49
Går på fottur i fjell, skog og mark	60	45	65	65	67	75	63
Drar på fisketur	38	27	33	51	56	50	41
Overnattar i telt ute i naturen	12	19	10	14	17	17	20
Padlar kano eller kajakk	11	25	11	30	15	19	20
Driv med klatring	8	14	9	19	17	11	13
Går på lokale turstiar og turstinett	15	24	17	28	16	26	20
Driv terrengsykling eller stisykling	13	22	14	26	19	16	17
Driv turkassetrim	5	10	5	19	19	9	13

Tabellen viser, ikkje uventa, at det å gå på tur i «fjell, skog og mark» er den mest vanlege formen for friluftsliv. Men vi ser også at det er forholdsvis store skilnader kommunane i mellom. Respondentane i Volda ser ut til å vere dei mest turivrige både sommar og vinter, medan hareidselevane kjem i den andre enden på denne skalaen.

Oppsummering

- Organisert trening i idrettslag går jamt og sterkt tilbake frå 8. klasse til 1. klasse vidaregåande.
- Den viktigaste grunnen til at respondentane ikkje vil trene i idrettslag er at dei ikkje vil forplikte seg til faste treningar, at dei aldri har vore interessert i idrett og at dei trur at trenarane berre bryr seg om dei flinkaste.

¹³ | 2013-versjonen av rapporten var det oppgitt feil tal i denne cella.

- 42 prosent av elevane spelte organisert fotball.
- Mellom 8.-klassingane svara 48 prosent av elevane at fotball var den idretten dei brukte mest tid på. Den tilsvarande prosenten for elevar i 1. klasse vidaregåande var 35.
- Vurderingane av dei idrettane respondentane har drive med, eller driv med vert gradvis mindre positive opp gjennom klassetrinna.

3.3 Skulevegen

Den grafiske framstillinga nedanfor gir informasjon om korleis elevane kjem seg til skulen.

Tabell 20 Skulevegen. Prosentvis andel. Kommunar ordna alfabetisk.

	Giske	Hareid	Herøy	Sande	Vanylven	Volda	Ørsta
Buss	32	53	53	69	58	20	35
Bil	12	21	28	16	6	12	7
Syklar	43	20	6	10	25	17	13
Går	13	18	11	4	10	51	45

Vi ser at det er forholdsvis store skilnader kommunane i mellom med tanke på korleis elevane kjem seg til skulen. Medan 69 prosent av sandeelevane reiser med buss til skulen, er det berre 20 prosent av voldaelevane som gjer det. Vi ser også at 43 prosent av giskeelevane syklar til skulen, men mellom sandeelevane er det berre 10 prosent som gjer det. Forklaringa på desse skilnadene ligg sjølvstund i folkesetnads- og skulestrukturen.

Dersom ein ser på totalen, alle kommunane under eitt, viser det seg at buss er den mest vanlege måten for å kome seg til og frå skulen. Det er ein litt større andel som går frå skulen enn som går til skulen, og også ein større andel som tar buss frå skulen enn som tar bussen til skulen. Forklaringa på dette er at mange blir køyrde til skulen av foreldra, og at dei kjem seg heim på annan måte, enten ved å gå eller å ta bussen.

Litt over halvparten av elevane brukar mindre enn 15 minutt på skulevegen, og 90 prosent mindre enn ein halv time.

Figuren nedanfor framstiller kor lang tid elevane brukar på skulevegen, sortert etter kommune. Tala i cellene uttrykker den prosentvise andelen av elevane som fell innanfor dei tre ulike tidskategoriane.

Tabell 21 Tid brukt på skulevegen. Prosentvis fordeling.

	Giske	Hareid	Herøy	Sande	Vanylven	Volda	Ørsta
<15 minutt	57	68	41	42	52	49	46
15-30 minutt	31	26	44	37	37	41	46
>30 minutt	12	6	15	22	11	10	8

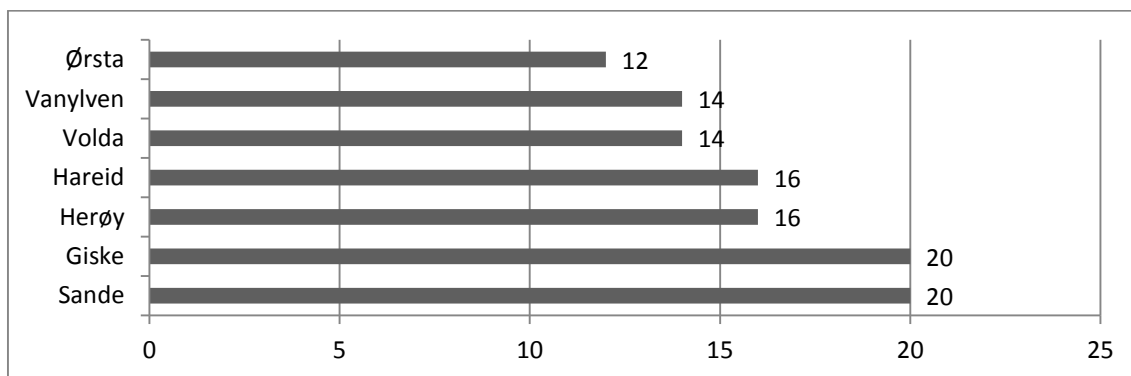
Vi ser at det er mellom sandeelevane ein finn den høgaste andelen elevar som har lang skuleveg, «>30 minutt», og at det er mellom hareidselevane ein har størst andel som har kort skuleveg («<15 minutt»).

Oppsummering

- Å ta buss er den mest vanlege transportmåten til og frå skulen. 36 prosent av elevane reiser med buss til skulen. 39 prosent tar bussen heim.
- Halvparten av elevane brukar mindre enn 15 minutt til skulen.
- Hareid har den største andelen elevar med kort skuleveg.
- Sande har den største andelen elevar med lang skuleveg.

3.4 Tenner og tannhelse

På spørsmål om elevane hadde fått informasjon eller rettleiing om korleis dei skulle ta vare på tannhelsa si når dei hadde vore hos tannlegen, svarta 91 prosent at dei hadde fått det. Det var svært små skilnader kommunane i mellom når det gjaldt dette. 96 prosent av elevane svarta at dei pussa tennene sine ein gong dagleg eller meir, og 3 prosent 2 – 3 gonger i veka. Det var også nokre som svarta at dei «sjeldan eller aldri» pussa tennene sine, 10 personar, ca 1 prosent. Også her var det svært liten forskjell kommunane i mellom. Når det gjaldt bruk av tanntråd, var det ein viss skilnad kommunane imellom. Sjå den grafiske framstillinga nedanfor. Respondentane kunne velge mellom desse svaralternativa: «Sjeldan eller aldri», «1 gong pr veke», «2-3 gonger pr veke», «1 gong pr dag eller meir».

Figur 51 Bruk av tanntråd. Prosentvis andel som svarta «1 gong pr. dag eller meir». Kommunar sortert etter bruk.

Tabellen viser at sande- og giskeelevane er dei flittigaste brukarane av tanntråd, og at ørstaelvane brukar tanntråd minst. Dersom ein ser alle elevane under eitt, viser det seg at 57 prosent av elevane sjeldan eller aldri brukar tanntråd, eller sagt på ein annan måte: 43 prosent brukar tanntråd ein gong pr veke eller oftare.

Oppsummering

- 91 prosent av elevane svarta at dei hadde fått rettleiing om korleis dei skulle ta vare på tannhelsa si når dei hadde vore hos tannlegen.
- 96 prosent av elevane svarta at dei pussa tennene sine ein gong dagleg eller meir.
- 10 elevar, ca 1 prosent, svarta at dei sjeldan eller aldri pussar tennene sine.
- 43 prosent av elevane brukar tanntråd ein gong i veka eller oftare.

3.5 Kultur og kulturtilbod

Tabellen nedanfor framstiller respondentane sin bruk av ulike kulturtilbod. Spørsmålet som ga grunnlag for tabellen var slik: «Kor ofte har du gjort følgjande ting i løpet av den siste månaden, dei siste 30 dagane? Kor mange gongar har du vore....» Tala ved søylene framstiller den prosentvise andelen som har vore deltakar på eitt av dei arrangementa som er lista opp i diagrammet ein eller fleire gonger i det nemnde tidsrommet.

Tabell 22 Bruk av kulturtilbod. Prosentvis andel som har nytta tilbodet minst ein gong. Etter kommune.

	Giske	Hareid	Herøy	Sande	Vanylven	Volda	Ørsta
Kino	55	49	57	40	60	61	61
Bibliotek	25	29	36	30	13	31	23
Diskotek	20	45	13	60	71	33	19
Spelt teater	12	4	6	6	6	8	11
Idrettsarr.	46	49	48	65	52	57	46

Vi ser av figuren at nokre av kulturtilboda vert nytta i svært ulik grad kommunane i mellom. Medan 19 prosent av elevane i Ørsta har vore på diskotek i løpet av den siste månaden, er det heile 71 prosent av elevane i Vanylven som har vore på eit slikt arrangement. Også når det gjeld kinobesøk er det stor skilnad kommunane i mellom, 21 prosentpoeng skil kommunen med lågast deltaking (Sande) frå kommunen med størst deltaking (Ørsta og Volda).

Dersom ein ser alle kommunane under eitt, viser det seg at det å gå på kino er den klart mest populære kulturelle aktiviteten til respondentane våre. 56 prosent hadde vore på kino minst ein gong siste månad. Å vere tilskodar på idrettsarrangement var også populært. 48 prosent hadde vore på slikt arrangement i løpet av den same perioden.

Neste tabell gir ein oversikt over nokre andre kulturelle aktivitetar. Spørsmålsstillinga likna ein del på den som framgår i føregåande tabell. Spørsmålsstillinga var slik: «Kor ofte har du gjort følgjande ting i løpet av det siste året, dei siste 12 månadene? Kor mange gongar har du vore på....» Tala i cellene framstiller den prosentvise andelen som har vore deltaker på eitt av dei arrangementa som er lista opp i diagrammet ein eller fleire gonger i det nemnde tidsrommet.

Tabell 23 Kulturell aktivitet siste år. Prosentvis fordeling. Etter kommune.

	Giske	Hareid	Herøy	Sande	Van- ylven	Volda	Ørsta
Teater/revy	26	22	33	21	27	36	35
Klassisk konsert	13	12	15	16	6	16	13
Pop- /rockekonsert	32	32	32	26	28	49	40
Kunstutstilling	13	26	40	19	10	21	19
Ferietur	79	77	77	71	77	84	71
Museum	39	45	34	41	20	39	24

Vi ser at den kulturelle aktiviteten «ferietur» er den mest vanlege av dei kulturtiltaka som er nemnde i tabellen. Dersom ein ser alle kommunane under eitt var det 77 prosent av respondentane som hadde vore med på eit slikt kulturelt tiltak i løpet av det siste året. Ein forholdsvis stor andel hadde også vore med på pop- eller rockekonsert. Elles ser vi at det var visse skilnader kommunane i mellom. Voldarespondentane kjem høgast ut i fleire av arrangementsgruppene, teater/revy (saman med Ørsta), klassisk konsert (saman med Sande), pop/rockekonsert og ferietur. Herøyelevane kjem svært sterkt ut på variabelen «Gått på kunstutstilling». Heile 40 prosent av dei hadde vore på kunstutstilling i løpet av det siste året. Det var eit sprang på heile 14 prosentpoeng ned til elevakategori nr to, elevane frå Hareid.

Til slutt vart elevane bedne om å gi uttrykk for kva dei meinte om kulturtilbod i skuletida. Det vart gjort ved å be dei om å ta standpunkt til dei påstandane som er nemnde i tabellen nedanfor. Tala i cellene angir prosentandelen som svarta «Heilt samd».

Tabell 24 Vurdering av kulturtilbod. Prosentvis andel som svara «Heilt samd». Kommunar ordna alfabetisk.

	Kulturtilboda eg har opplevd i skuletida har passa godt for mitt klassetrinn	Eg meiner det er fint at elevar får oppleve kulturtilbod som konsertar, teater utstillingar og liknande i skuletida
Giske	36	64
Hareid	38	65
Herøy	43	72
Sande	38	64
Vanylven	30	57
Volda	49	75
Ørsta	50	73

Dersom vi ser respondentane samla sett, under eitt, er det 43 prosent, som seier seg heilt samd i at dei tilboda som har vorte gjevne har passa godt på elevens klassetrinn. Men som vi ser av figuren er det nokså stor skilnad kommunane i mellom. 50 prosent av ørstaelevane syntest at dei kulturtilboda dei hadde opplevd i skuletida passa godt for det klassetrinnet dei var på. Den tilsvarande prosenten for vanylvslevane var 30.

Samla sett svara 69 prosent av elevane «Heilt samd» på spørsmålet om det var fint å få oppleve dei kulturtilboda som er nemnde i tabellen i skuletida. Men også på denne variabelen var det visse skilnader. Også på dette spørsmålet var det voldaelevane som svara mest positivt, 75 prosent svara «Heilt samd». Vanylvslevane kom svakast ut på denne variabelen også, med 57 prosent som svara «Heilt samd».

Oppsummering

- Kinobesøk er den klart mest populære kulturelle aktiviteten til respondentane våre. 56 prosent hadde vore på kino minst ein gong siste månad.
- To tredeler av elevane synest det er fint at ein får konsertar, teater, utstillingar og liknande i skuletida.
- 43 prosent av elevane sa seg samde i at dei kulturelle tilboda dei hadde fått i skuletida var godt tilpassa elevens klassetrinn.